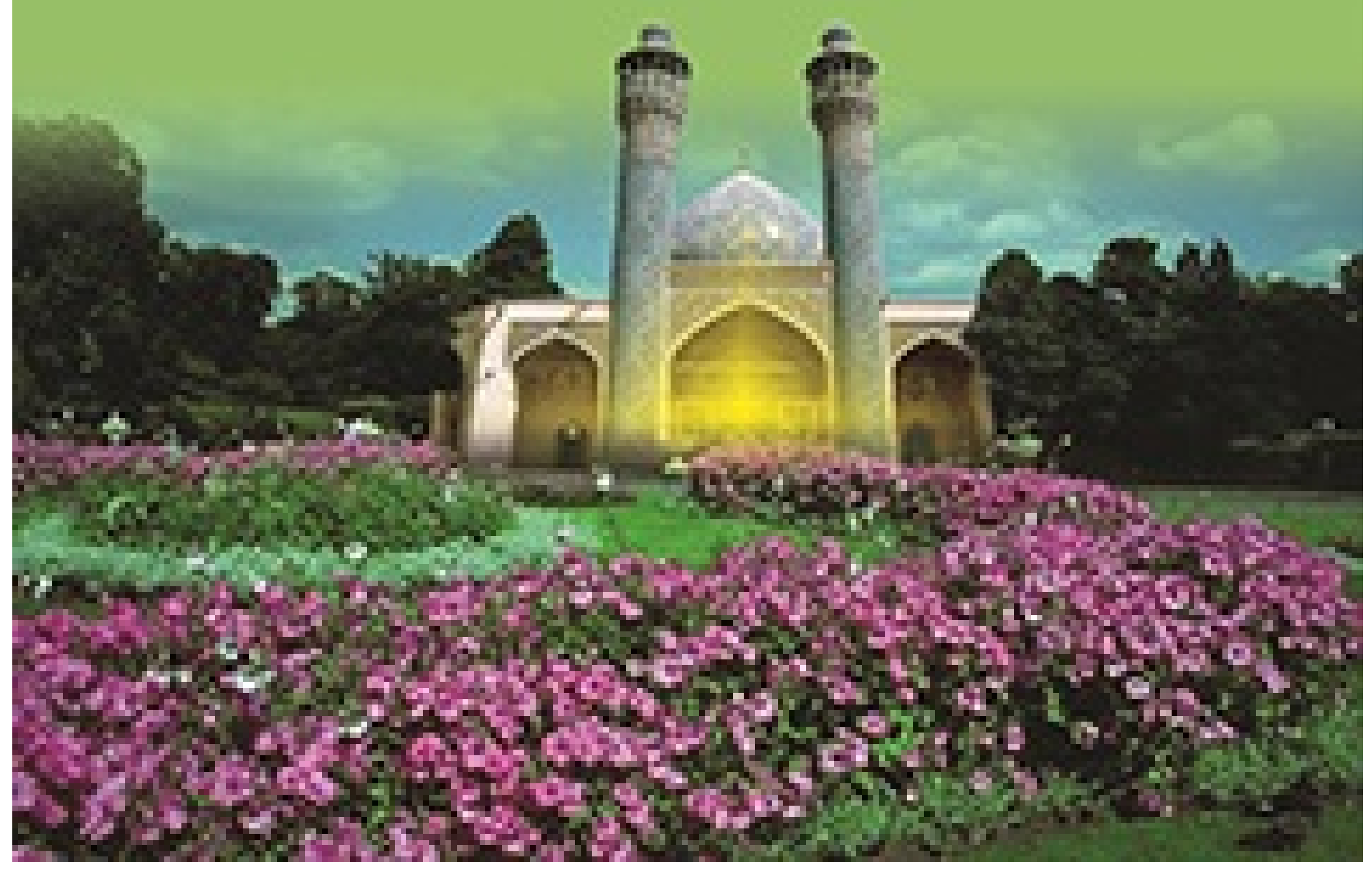
خانه دوست

نویسنده: جعفر شیخ الاسلامی

بسم الله الرحمن الرحیم

خانه دوست(کانون بندگی)

نویسنده:

جعفر شیخ الاسلامی

ناشر چاپی:

ستاد اقامه نماز

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

خانه دوست(کانون بندگی)

مشخصات کتاب

سرشناسه : شیخ الاسلامی، جعفر، ۱۳۳۳-

عنوان و نام پدیدآور : خانه دوست «کانون بندگی»/ جعفر شیخ الاسلامی.

مشخصات نشر : تهران: ستاد اقامه نماز، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری : ۹۴ ص.

شابک : ۱۰۰۰۰ریال ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۷-۰۳۸-۹ : ؛ ۱۰۰۰۰ ریال (چاپ دوم)

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

یادداشت : چاپ دوم: پاییز ۱۳۸۹.

یادداشت : عنوان دیگر: خانه دوست.

یادداشت : کتابنامه: ص. [۹۳]- ۹۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر : خانه دوست.

موضوع : مسجدها

موضوع : مسجدها-- احادیث

شناسه افزوده : ستاد اقامه نماز

رده بندی کنگره : BP۲۶۱/ش۹خ۲ ۱۳۸۹

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۷۵

شماره کتابشناسی ملی : ۲۰۳۴۴۶۵

ص:۱

اشاره

فهرست مطالب

ص:۵

ص:۷

مقدمه امام جمعه محترم شهرستان میانه

اَلحَمدُ لِلّهِ رَبِّ العَالَمِینَ وَالصَّلَوهُ وَالسَّلَامُ عَلَی سَیِّدِنَا

مُحَمَّدٍ وَءَالِهِ الطَّاهِرِینَ.

مسجد در اسلام به عنوان نهادی مقدّس و قلب تپنده جامعه اسلامی و مطابق روایات محبوب ترین مکان ها نزد خداوند است.

قال رسول الله : « أَحَبُّ البِلَادِ إلیَ اللّهِ مَسَاجِدُهَا».(۱)

مسجد تجلّی گاه عشق، عبادت و خضوع است که بندگان شایسته خدا در این مکان که خداوند متعال آن را « بیت النّور» نامیده، حاضر می شوند تا به مصداق آیه شریفه ای که بعد از ساخت اوّلین مسجد توسّط پیامبر بعد از هجرت در مدینه نازل شد و خداوند متعال مطابق آن فرمود: فِیهِ رِجَالٌ یُحِبُّونَ اَن یَتَطَهَّرُوا(۲):در آن مردانی هستند که دوست دارند تحصیل طهارت کرده و خود را از گناهان پاک کنند.

مسجد از منظر آیات و روایات تنها محلّ عبادت نیست بلکه مکانی برای تربیت، هدایت، حکومت و سنگری برای مقابله با تهاجم شیاطین و دفاع از حریم دین مقدّس اسلام است و پس از گذشت چهارده قرن از ظهور اسلام، مسجد به عنوان بزرگ ترین و عالی ترین پایگاه مبارزه با دشمنان اسلام مطرح است و بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران بر همین اساس مسجد را سنگر نامیده و دستور داد که سنگرها را پر کنید.

ص:۹

۱- ۱ . نهج الفصاحه، سخنان پیامبر اسلام (ص)، ترجمه ابوالقاسم پاینده، (تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۶۰)، ص ۷۱۰.

۲- ۲ . توبه، آیه ۱۰۸.

مساجد در زندگی اجتماعی مسلمانان نقش مهمّی ایفا می کنند که در این جا به پنج نقش عمده مساجد اشاره می کنیم:

۱. پایگاه عبادت و یاد خدا

۲. پایگاه جهاد فکری و تعلیم و تعلّم معارف اسلامی

۳. پایگاه تجمّع نیروهای رزمنده و اعزام آن ها به جبهه ها

۴. پایگاه وحدت و نمایش آن در برابر دشمنان پیدا و پنهان

۵. قوی ترین رسانه تبلیغی

مجموعه حاضر مسجد و جایگاه و نقش آن در زندگی اجتماعی مسلمانان را مورد بررسی قرار داده و تعدادی از مساجد معروف جهان اسلام و کشورمان را به اجمال معرّفی می کند و توسط محقّق ارجمند جناب آقای «جعفر شیخ الاسلامی» به رشته تحریر درآمده است.

امیدوارم که خداوند متعال این اثر را برای ایشان و تمامی خوانندگان ذخیره یوم المعاد قرار داده و همه ما را از آبادکنندگان مساجد مقرّر فرماید.

در پایان یاد و خاطره امام جمعه شهید شهرستان میانه «حضرت آیت الله حاج شیخ رفعت‌الله حامدی» را گرامی می داریم که در طول عمر با برکتش در مناطق مختلف کشور مساجد متعددی تأسیس و آباد کرد؛ روحش شاد و یادش گرامی باد.

وفّقکم الله لمرضاته

حامدی

مقدمه کتاب

واژه «مسجد» و «مساجد» ۲۸ بار در قرآن آمده و در قالب آیات مختلف مطالبی در این مورد ذکر شده است.

درباره مسجد و اهمّیّت بنای آن احادیث فراوانی از طریق اهل بیت و اهل سنت رسیده است که اهمّیّت فوق العاده این کار را نشان می دهد.

از پیامبر اکرم چنین نقل شده است که فرمود: «هر کس مسجدی بنا کند هر چند به اندازه لانه مرغی بوده باشد، خداوند خانه ای در بهشت برای او خواهد ساخت».(۱)

و در حدیث دیگری از پیامبر نقل شده: «کسی که چراغی در مسجدی برافروزد فرشتگان و حاملان عرش الهی مادام که نور آن چراغ در مسجد می تابد برای او استغفار می کنند».(۲)

ولی امروزه آن چه بیش از پیش اهمّیّت دارد، عمران و آبادی معنوی مساجد است و به تعبیر دیگر بیش از آن چه به ساختن مسجد اهمّیّت می دهیم باید به ساختن افرادی که اهل مسجد و حافظان مسجد هستند اهمّیّت بدهیم.

مسجد باید کانونی برای هرگونه حرکت و جنبش سازنده اسلامی در زمینه آگاهی و بیداری مردم و پاک‌سازی محیط و آماده ساختن مسلمانان برای دفاع از میراث‌های اسلام باشد.

مخصوصاً باید توجه داشت که مسجد مرکزی برای جوانان با ایمان گردد نه‌این‌که تنها مرکز پیرها و از کار افتاده‌ها باشد. و به عبارت دیگر باید کانونی برای فعال ترین قشرهای اجتماع باشد.

از آن‌جا که اسلام دین اجتماعی و دین توحید و هم‌بستگی است برای نماز جماعت اهمّیّت بسیار قایل شده است. نماز جماعت در اسلام مظهر

---

۱ - ۱ . وسائل‌الشیعه، شیخ حر عاملی، (دار الاحیا، بیروت، ۱۳۱۹)، باب ۸ از ابواب احکام مساجد؛ تفسیر المنار، محمد رشید رضا، چاپ قاهره، ۱۳۵۴، ج ۱۰، ص۲۱۳ و بحارالانوار، علامه مجلسی، بیروت، الوفا، ۱۴۰۳، ج ۷۴، ص ۱۲۱.
۲ - ۲ . تفسیرنمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج۷، ص۳۱۸ به نقل از محاسن برقی، ص ۵۷ به نقل از کنزالعرفان، ج۱، ص۱۰۸.

یگانگی و برادری و مهر و الفت است و بی‌آن‌که کسی عهده‌دار نظم آن باشد، خوددارای روح انضباط و نظم و ترتیب است.

مسلمانان با شنیدن صدای اذان از این‌سو و آن‌سو روانه مساجد می شوند و چون بانگ تکبیر و اقامه نماز گفته شد همه همراه با صفوف منظم خود به پا می خیزند و با هم تکبیر می گویند و آن‌گاه با سکوتی همراه با وقار و توجه به معنای حمد و سوره که توسط امام جماعت خوانده می شود گوش می دهند. و آن‌گاه همه باهم گویی دارای یک روحند به رکوع و سجود می روند، می نشینند و بر می خیزند و در پایان نماز به یکدیگر سلام می دهند و دست یکدیگر را می فشارند. بدیهی است در یک چنین اجتماعی نفاق‌ها و کینه‌ها، بدبینی‌ها و بدخواهی‌ها و همچنین اختلافات طبقاتی رخت برمی‌بندد و جای خود را به مهر و صفا، برادری و برابری می دهد.

در سرزمین‌های اسلامی مسجد به‌عنوان پناه‌گاهی برای زندگی پرآشوب و پرتلاطم شهر به‌شمار می آید. در روزهای جمعه هزاران نفر از مسلمانان در صحن مسجد و شبستان سرپوشیده آن گرد می آیند و به‌طور دسته‌جمعی در برابر دیوار قبله، که به... سوی مکّه مکرّمه قرار گرفته است به سجده می پردازند. در سراسر جهان، عموم مسلمانان همچنان‌که ذرات آهن به سوی آهن‌ربا جذب می گردد، به‌سوی این مرکز مقدس روی می نمایند.

امروزه بزرگ ترین و نگران کننده ترین خطری که مسلمین را تهدید می کند تهاجم بی رحمانه فرهنگی استکبار جهانی است و تنها وسیله ای که می تواند جلوی این تهاجم خصمانه را بگیرد تیری است که از سنگر مسجد توسط معنویت مسلمانان به سوی مهاجمین شلیک می شود.

کتاب حاضر گوشه ای از آیات و روایات را بررسی کرده اهمّیّت مسجد، این سنگر مقدس فرهنگی معنوی را بازگو می کند. فصل‌های مختلف این کتاب خواننده را با کاربردهای فرهنگی، نقشه ها و توطئه‌های دشمن، دردها، درمان ها و پیشنهادها، بهداشت مساجد، مساجد معروف، مصلّی و نماز جمعه و جایگاه مهم آن و دانستنی‌های گوناگون آشنا می سازد.

امیدواریم در آینده شاهد شکوفایی بیشتر مساجد به ویژه در زمینه فرهنگی به‌وسیله حمایت های دولت و ستادهای اقامه نماز و کانون‌های فرهنگی و هنری و ستاد عالی کانون های فرهنگی مساجد و انسان های مسئول باشیم.

جعفر شیخ الاسلامی

ص:۱۲

فصل اول : آداب ورود به مسجد

اشاره

ص:۱۳

مسجد

در لغت جای سجده را مسجد گویند. محلی که مسلمانان در آن نماز گزارند.(۱) مسجد مرکز توحید و هم بستگی است. مسجد خانه آباد خدا و مرکز عبادت و اجتماع و پایگاه وحدت است. مرکز جنب وجوش و فعالیت های دینی و اجتماعی مسلمانان به حساب می آید.

هم چنین:

3 قرارگاه پیامبران

3 نمایشگاه دایمی وحدت مسلمانان علیه دشمنان اسلام

3 زیر بنای حکومت اسلام

3 الهام بخش مظلومان

3 مرکز تزکیه و خودسازی

3 مرکز نجات از پستی ها

3 پایگاه مبارزه با شیاطین

3 مرکز افزوده شدن آگاهی ها و معرفت انسان

3 مرکز پیوستن نیروهای مسلمانان به یکدیگر

3 محل فراگیری احکام و پیدا کردن راه های نجات

3 سنگر مهم مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن

3 ومرکز فکر سازی جامعه می باشد.

۱- ۱ . فرهنگ فارسی معین، محمد معین، (تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۱)، ج ۳، ص ۴۱۰۶.

اهمّیّت مسجد

پیامبر اسلام فرمود:

«اَحَبُّ البِلَادِ اِلَی اللّهِ مَسَاجِدُهَا: محبوب ترین جای شهرها در پیش خدا مسجدهاست».(۱)

پیامبر اسلام فرمود:

« اَلمَسجِدُ بَیتُ کُلِّ تَقِیٍّ : مسجد خانه هر پرهیزکاری است ».(۲)

اهمّیّت بنای مساجد

احادیث فراوانی در این مورد هست که نشان دهنده اهمّیّت فوق العاده این کار است. از پیامبر اسلام چنین نقل شده که فرمود:

«مَن بَنَی مَسجِداً وَ لَو کَمَفحَصِ قَطَاهٍ بَنَی اللّهُ لَهُ بَیتاً فِی الجَنَّهِ :کسی که مسجدی بنا کند هر چند به اندازه لانه مرغی بوده باشد، خداوند خانه ای در بهشت برای او بنا خواهد ساخت ».(۳)

پیامبر اسلام فرمود:

«مَن اَسرَجَ فِی مَسجِدٍ سِرَاجاً لَم تَزَلِ المَلَائِکَهُ وَ حَمَلَهُ العَرشِ یَستَغفِرُونَ لَهُ مَادَامَ فِی ذَلِکَ المَسجِدِ ضَوئُهُ:کسی که چراغی در مسجدی برافروزد فرشتگان و حاملان عرش الهی مادام که نور آن چراغ در مسجد می تابد برای او طلب آمرزش می کنند ».(۴)

ص:۱۶

۱- ۱ . نهج الفصاحه، سخنان پیامبر اسلام (ص)، ترجمه ابوالقاسم پاینده، (تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۶۰) ، ص ۱۳، ح ۷۱ و کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۴۸.

۲- ۲ . نهج الفصاحه، سخنان پیامبر اسلام (ص)، ترجمه ابوالقاسم پاینده، (تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۶۰) ، ص ۶۲۵، ح ۳۰۸۳.

۳- ۳ . وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، (دار الاحیا، بیروت، ۱۳۱۹)، باب ۸ از ابواب احکام مساجد.

۴- ۴ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۷، ص ۳۱۸ به نقل ازمحاسن، ص ۵۷ به نقل از کنزالعرفان، ج ۱، ص ۱۰۸.

اهمّیّت و فلسفه نماز جماعت

نماز جماعت و جمعه وسیله ای است که می توان قدرت اسلام و مسلمانان را با آن، در هر صبح و شام و هر روز جمعه، به نمایش گذارد.

برپا داشتن نماز جماعت، نموداری از هم بستگی و هماهنگی مسلمانان است.

امام رضا فرمود:

«اِنَّمَا جُعِلَتِ الجَمَاعَهُ لِئَلَّا یَکوُنَ الاِخلَاصُ وَالتّوحِیدُ وَالاِسلَامُ وَالعِبَادَهُ لِلهِ اِلاَّ ظَاهِراً مَکشُوفاً مَشهُوراً : علت تشریع نماز جماعت آن است که اسلام و توحید و بندگی و اخلاص به خداوند متعال در معرض دید عموم و ظاهر و مشهور در میان مردم باشد».

پیوند دل‌ها

پیامبر اسلام فرمود:

«اِستَوُوا تَستَوِ قُلوبُکُم وَتَمَاسُّوا تَرَاحَمُوا: صف های نماز جماعت را هماهنگ و تنظیم نمایید تا دل های تان متعادل شود و با هم در تماس باشید تا مهربانی افزوده شود».(۱)

پاداش رفتن به مسجد

امام صادق می فرماید:

«مَکتُوبٌ فِی التَّورَیهِ اَنَّ بُیُوتِی فِی الاَرضِ المَسَاجِدُ فَطُوبَی لِعَبدٍ تَطَهَّرَ فِی بَیتِهِ اَلَا اِنَّ عَلَی المَزُورِ کَرَامَهُ الزَّائِرِ: در تورات نوشته شده است که خانه های من در روی زمین مساجد است. پس خوشا به حال آن بنده ای که در خانه خود وضو بگیرد و تطهیر نماید و سپس در

۱- ۱ . کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۲۳، ح ۲۰۵۷۵.

خانه من، مرا زیارت کند. آگاه باش که احترام زیارت کننده و میهمان بر صاحب خانه لازم است».(۱)

برتری نماز جماعت

رسول خدا فرمود:

«صَلوةُ الجَمَاعَهِ اَفضَلُ مِن صَلوهِ الفَردِ بِخَمسٍ وَ عِشرِینَ دَرَجَهً: فضیلت و برتری نماز جماعت بیست و پنج برابر نماز فرادی می باشد».(۲)

شنیدنی

مرد نابینایی به محضر رسول خدا شرفیاب شد و عرض کرد: یا رسول الله، چشمانم دید ندارد و چه بسا پیش آمده که اذان مسجد را می شنوم ولی کسی پیدا نمی شود که دستم را بگیرد و برای اقامه نماز جماعت در کنار شما مرا به مسجد بیاورد.

پیامبر بزرگوار اسلام به او فرمود:

«طنابی به در خانه‌ات ببند و آن را به در مسجد وصل کن و با کمک آن خود را به مسجد برسان و در نماز جماعت شرکت کن».(۳)

آثار و برکات نماز جماعت

3 در نماز جماعت، آثار برابری و برادری بهتر نمودار می گردد.

3 افراد مختلف از قشرهای گوناگون جامعه در کنار یکدیگر می ایستند و با خدای خویش راز و نیاز می کنند.

3 نمازگزاران در پایان نماز با یکدیگر آشنا می شوند.

3 به مشکلات هم دیگر رسیدگی می کنند و به یاری هم می شتابند.

3 اگر یکی از مؤمنان را در صف جماعت ندیدند از حال او جویا می شوند.

۱- ۱ . ثواب الاعمال وعقاب الاعمال شیخ صدوق.
۲- ۲ . وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، (دار الاحیا، بیروت، ۱۳۱۹)، ج ۵، ص ۳۷۴.
۳- ۳ . لئالی الاخبار، ج ۴، ص ۲۰۵.

3 اگر بیمار بود به دیدارش می روند.

3 اگر گرفتار بود به یاریش می شتابند.

امیرالمؤمنین علی فرمود:

«مَنِ اختَلَفَ اِلَی المَسجِدِ اَصَابَ اِحدَی الثَّمَانِ: اَخاً مُستَفاداً فِی اللّهِ، اَو عِلماً مُستَطرَفاً، اَو ءَایَةً مُحکَمَةً، اَو سَمِعَ کَلِمَةً تَدُلُّهُ عَلَی الهُدَی، اَو رَحمَةً مُنتَظِرَةً، اَو کَلِمَةً تَرُدُّهُ عَن رَدًی، اَو یَترُکَ ذَنباً خَشیَةً، اَو حَیَاءً : هر کس در مسجد رفت و آمد کند به یکی از هشت مورد زیر می رسد: یا به برادری می رسد که در راه خدا از او فایده ای می برد، یا به علم و دانش تازه، یا به آیه محکمه و دلیل درست و مطابق با واقع، یا سخنی شنود که او را به راه حق هدایت و رهبری نماید، یا به رحمت الهی که انتظار آن را می برد، یا به سخنی که او را از انحراف و گمراهی باز دارد، یا ترک گناهی کند به خاطر ترس از عقوبت و یا شرم از خدا».(۱)

چهره‌های درخشان هم‌چون خورشید

چون روز قیامت شود، قومی محشور می شوند که صورت های ایشان مانند ستاره ای می درخشد و فرشتگان از آن ها می پرسند:

اعمال شما چه بوده است؟ جواب می دهند: ما همین که صدای مؤذن و آوای دلنشین اذان را می شنیدیم برای وضو گرفتن آماده می شدیم و به کار دیگری خود را مشغول نمی ساختیم.

سپس دسته دیگری محشور می شوند که صورت های شان مانند ماه درخشان است. از آنان نیز سؤال می شود، جواب می دهند: ما قبل از وقت نماز وضو می گرفتیم. سپس طایفه دیگری محشور می شوند که صورت های ایشان به مانند خورشید می درخشد و در پاسخ پرسش فرشتگان می گویند: ما اذان را در مسجد می شنیدیم.

۱- ۱ . اعلام الدین دیلمی، ص ۳۶۵ و روضه الواعظین، ج ۲، ص ۳۹۵.

احکام مسجد و جماعت

:

3 شرکت در نماز جماعت برای همه مستحب است به ویژه برای همسایگان مسجد.(۱)

3 موقعی که قسمتی از مسجد نجس شده باشد و وقت هم برای نماز زیاد باشد باید نماز را قطع کرد و محلی از مسجد را که نجس شده است پاک نمود.(۲)

3 اگر ببیند مسجد نجس است باید اول مسجد را تطهیر کند بعد نماز بخواند و چنان چه اول نماز بخواند، معصیت کرده ولی نماز او صحیح است.(۳)

3 اگر نتواند مسجد را تطهیر نماید، یا کمک لازم داشته باشد و پیدا نکند، تطهیر مسجد بر او واجب نیست ، ولی اگر بی احترامی به مسجد باشد بنابر احتیاط واجب، باید به کسی که می تواند تطهیر نماید اطلاع دهد.(۴)

3 بنابر احتیاط واجب مسجد را به طلا نباید زینت نمایند و هم چنین نباید صورت چیزهایی که مثل انسان و حیوان روح دارد در مسجد نقش کنند.(۵)

3 اگر مسجد خراب هم شود نمی توانند آن را بفروشند یا داخل ملك و جاده نمایند.(۶)

3 فروختن در و پنجره و چیزهای دیگر مسجد حرام است و اگر مسجد خراب شود، باید این ها را صرف تعمیر همان مسجد کنند. و چنان چه به درد آن مسجد نخورد، باید در مسجد دیگر مصرف شود، ولی اگر به درد مسجدهای دیگر هم نخورد، می توانند آن را بفروشند

۱- ۱ . مسأله ۱۳۹۹.

۲- ۲ . مسأله ۱۱۶۲.

۳- ۳ . مسأله ۷۵۴.

۴- ۴ . مسأله ۹۰۱.

۵- ۵ . مسأله ۹۰۸.

۶- ۶ . مسأله ۹۰۹.

و پول آن را اگر ممکن است صرف تعمیر همان مسجد و گرنه صرف تعمیر مسجد دیگر نمایند.(۱)

3 ساختن مسـجد و تعمیر مسجدی که نزدیک به خرابی می باشد مستحب است و اگر مسجد طوری خراب شود که تعمیر آن ممکن نباشـد، می تواننـد آن را خراب کننـد و دوباره بسازنـد بلکه می تواننـد مسـجدی را که خراب نشده، برای احتیاج مردم خراب کنند و بزرگ تر بسازند.(۲)

3 تمیز کردن مسجد و روشن کردن چراغ آن مستحب است، و کسی که می خواهد مسجد برود، مستحب است خود را خوش بو کند و لباس پاکیزه و قیمتی بپوشد، و ته کفش خود را وارسی کند که نجاستی به آن نباشد.(۳)

3 وقتی انسان وارد مسجد می شود، مستحب است دو رکعت نماز به قصد تحیّت و احترام مسجد بخواند، و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند کافی است.(۴)

3 بلند کردن صدا برای اذان مانعی ندارد.(۵)

در شرع مقدس اسلام بسیار سفارش شده است، که نماز را در مسجد بخوانند و بهتر از همه مسجدها مسجدالحرام است و بعد از آن مسجد پیغمبر و بعد مسجد کوفه و بعد از آن بیت المقدس و بعد از 3 آن مسجد جامع هر شهر و بعد از آن مسجد محله و بعد از مسجد محلّه، مسجد بازار است.(۶)

۱- ۱ . مسأله ۹۱۰.

۲- ۲ . مسأله ۹۱۱.

۳- ۳ . مسأله ۹۱۲.

۴- ۴ . مسأله ۹۱۳.

۵- ۵ . مسأله ۹۱۴.

۶- ۶ . مسأله ۸۹۳.

کارهایی که در مورد مسجد مستحب است

:

3 زیاد رفتن به مسجد.

3 زودتر از همه به مسجد رفتن و دیرتر از همه بیرون آمدن.

3 رفتن به مسجدی که نمازگزار ندارد.

3 تمیز کردن مسجد.

3 خوش بو کردن خودوپوشیدن بهترین لباس ها برای رفتن به مسجد.

3 خانم ها در صو رتی که بتوانند خود را کاملا از نامحرم حفظ کنند بهتر است در مسجد نماز بخوانند.

کارهایی که در مورد مسجد مکروه است

:

3 همسایه مسجد اگر عذری نداشته باشد، مکروه است در غیرمسجد نماز بخواند.

3 خوابیدن در مسجد، مگر در حال ناچاری

3 فریاد زدن در مسجد

3 طلب کردن گمشده

3 صدا را بلند کردن مگر برای اذان

3 سخن گفتن درباره دنیا

3 با دهان بد بو به مسجد رفتن (مثلا سیر یا پیاز خورده باشد)

کارهایی که در رابطه با مسجد حرام است

:

۱. زینت کردن مسجد با طلا.(۱)

۲. نجس کردن مسجد، و چنان چه نجس شود باید بی درنگ تطهیر کنند.(۲)

آداب ورود به مسجد و حضور در آن مکان

:

دعا هنگام ورود:

۱- ۱ . مسأله ۹۰۸.

۲- ۲ . مسأله ۹۰۰ و العروه الوثقی، ج ۱، ص ۴۵۵.

عَن عَلیّ: اِنَّ رَسُولَ اللّهِ کَانَ اِذَا دَخَلَ المَسجِدَ قَالَ: اَللّهُمَّ افتَح لی اَبوَابَ رَحمَتِکَ فَاِذَا خَرَجَ قالَ اللّهُمَّ افتَح لِی اَبوَابَ رِزقِکَ :

از امیرالمؤمنین نقل شده است که: «پیامبر اکرم چون وارد مسجد می شدند می فرمودند: بار خدایا! درهای رحمت خود را به روی من بگشا و به هنگام بیرون رفتن می فرمودند: بار خدایا! درهای روزی خود را بر من بگشا».(۱)

پاکیزه بودن و خواندن دعا

:

عَن اَبی جعفر قَالَ: اِذَا دَخَلتَ المَسجِدَ وَاَنتَ تُرِیدُ اَن تَجلِسَ فَلَاتَدخُلهُ اِلاَّ طَاهِراً وَاِذَا دَخَلتَهُ فَاستَقبِلِ القِبلَهَ ثُمَّ ادعُ اللّهَ وَاسئَلهُ وَسَمِّ حِینَ تَدخُلُهُ وَاحمَدِ اللّهَ وَصَلِّ عَلَی النَّبِیِّ :

از امام باقر نقل شده که فرمودند:

«چون به مسجد درآمدی و قصد نشستن داشته باشی با طهارت باش و به هنگام ورود روی به قبله کن و خدای را بخوان و حاجت بطلب و به موقع ورود، بِسمِ اللهِ وَ بِاللهِ وَ الحَمدُلِلّهِ بگو و صلوات و درود به پیامبر اکرم اهدا کن».(۲)

نماز تحیّت

:

قَالَ رَسُولُ اللّهِ: اَعطوُا المَسَاجِدَ حَقَّهَا رَکعَتَینِ قَبلَ اَن تَجلِسَ:

رسول اکرم می فرماید: «حق مسجدها را (به هنگام ورود) پیش از آن که بنشینید با دو رکعت نمازگزاردن ادا کنید (نماز تحیّت مسجد)».(۳)

۱- ۱ . جامع احادیث الشیعه، معزی ملایری، شیخ اسماعیل، ج ۴، ص ۴۷۶.

۲- ۲ . همان، ص ۴۷۸.

۳- ۳ . کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۵۷.

نشستن در مسجد به انتظار نماز

:

عَنِ النَّبِيِّ : اَلجُلُوسُ فی المَسجِدِ اِنتِظاراً لِلصَّلَوهِ عِبادَهٌ مَالَم يُحدِث، فَقيلَ يَا رَسُولَ اللّهِ وَ مَا الحَدَثُ ؟ قالَ: اَلاِغتِيَابُ :

از رسول خدا نقل شده است:

«نشستن در مسجد به انتظار فرا رسیدن هنگام نماز عبادت است تا وقتی که از شخصی حدثی سر نزند، عرض شد: حدث چیست؟ فرمود ند: غیبت کردن از دیگری».(۱)

قرآن و ذکر خدا

:

قَالَ رَسُولُ اللّهِ : كُلُّ كَلَامٍ فِی المَسجِدِ لَغوٌ اِلَّا القُرانَ وَ ذِكرُ اللّهِ وَمَسأَلَهً عَن خَيرٍ اَو اِعطَائُهُ :

رسول خدا فرمودند: «هر سخن گفتن در مسجد لغو و بیهوده است به جز خواندن قرآن و ذکر خدا کردن و در امور خیر سؤال و پرسش نمودن و یا عطا کردن خیر».(۲)

نکوهش سخن‌گفتن از دنیا در مسجد

:

عَنِ‌النَّبِيِّ : يَاتِی فِی ءَاخِرِ الزَّمَانِ نَاسٌ يَاتُونَ المَسَاجِدَ فَيَقعُدُونَ فيهَا

حِلَقاً ذِكرُهُمُ‌الدُّنيا وَ حُبُّ‌الدُّنيا لَا تُجَالِسُوهُم فَلَيسَ لِلّهِ فِيهِم حَاجَهٌ :

رسول اکرم فرمودند: «در آخر الزمان مردمی وجود دارند که چون به مساجد روند، دور هم بنشینند سخن از دنیا و محبت به دنیا گویند شما با آن ها هم نشینی منمایید زیرا خدا را با آن ها کاری نیست».

جنب نباید در مسجد بنشیند

:

عَن عَلِيٍّ عَن رَسُولِ اللّهِ اَنَّهُ نَهَی اَن يَجلِسَ الجُنُبُ فِی المَسجِدِ:

۱- ۱ . محجه البیضاء، فیض کاشانی، (تهران، المکتبه الاسلامیه)، ج ۱، ص ۳۵۷.

۲- ۲ . کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۷۱.

از علی نقل است که فرمود: «رسول اکرم از نشستن جنب در مسجد نهی فرموده است». (۱)

قصاص، فریاد و جستن گمشده ممنوع

:

نَهَی رَسُولُ اللّه: اَن یُستَفادَ فِی المَسجِدِ اَو یُنشَدَ فیهِ اَو تُقَامَ فِیهِ الحُدُودُ :

رسول خدا از قصاص کردن یا فریاد کشیدن برای اعلام یا جستن گمشده یا اقامه حدود در مسجد نهی فرموده است. (۲)

اجرای حدود در مسجد ممنوع

:

قَالَ رَسُولُ اللّهِ : لَا تُقَامُ الحُدُدُ فِی المَسَاجِدِ :

رسول اکرم فرمود: «درمساجد نباید اجرای حدود شرعی نمود». (۳)

بعد از خوردن سیر و پیاز به مسجد نروید

:

عَن جَعفَرِ بنِ مُحَمَّدٍ : اَنَّهُ سُئِلَ عَن اَکلِ الثّومِ وَ البَصَلِ وَ الکُرَّاثِ نَیّاً وَ مَطبُوخاً قَالَ: لَا بَاسَ بِذَلِکَ وَ لَکِن مَن اَکَلَهُ نَیّاً فَلَا یَدخُلِ المَسجِدَ فَیُوذِی بِرَائِحَتِهِ:

از امام صادق درباره خام و پخته خوردن سیر و پیاز و تره سؤال شد فرمود: «مانعی ندارد ولی هر که آن ها را خام بخورد به مسجد در نیاید تا از بوی آن مردم را آزار ندهد». (۴)

عَن اَبِی بَصِیرٍ عَن اَبِی عَبدِاللّهِ عَن ءَابَائِهِ عَن عَلِیٍّ قَالَ: مَن اَکَلَ شَیئاً مِنَ المُوذِیَاتِ رِیحُهَا فَلَا یَقرُبَنَّ المَسجِدَ :

۱- ۱ . دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۴۹.

۲- ۲ . سنن بیهقی، ج ۱۰، ص ۱۰۳.

۳- ۳ . کنزالعمال، ج ۷، ص ۶۶۹.

۴- ۴ . جامع احادیث الشیعه، معزی ملایری، شیخ اسماعیل، ج ۴، ص ۴۸۴.

ابوبصیر از امام صادق ازپدران بزرگوارش از امیرالمؤمنین روایت کرده که فرمودند: «هر کس چیزی از خوردنی هایی که بوی آن مردم را می آزارد بخورد نباید به مسجد نزدیک گردد».(1)

۱- ۱ . همان، ص ۴۸۲.

فصل دوم : آیات

اشاره

ص:۲۷

اولین محل برای عبادت

:

اِنَّ اَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذیِ بِبَکَّهَ مُبارَکاً وَهُدیً لِلعَالَمِینَ:

نخستین خانه ای که برای مردم (و نیایش خداوند) قرار داده شد در سرزمین مکه است که پربرکت و مایه هدایت جهانیان است».(۱)

کعبه نخستین خانه توحید است و با سابقه ترین معبدی است که در روی زمین وجود دارد.

خانه ای است که مرکز اجتماع و محل پربرکت برای مردم است و اولین محل برای عبادت.

ساختن کعبه: خانه کعبه به دست آدم ساخته شد و سپس در طوفان نوح آسیب دید و به وسیله ابراهیم خلیل و فرزندش اسماعیل تجدید بنا شد.

ای_ن خ_انه را بای_د خ_دا در اصل معماری کند

آدم بن___ایش ب_رنه_د جب___ریل هم ی_اری کند

آی_د اولواالعزمی دگر یک چن___د حج_اری کند

آن را اولواالامری دگر منقوش و گچ کاری کند

ص:۲۹

۱- ۱ . آل عمران، آیه ۹۶.

بیت الله:

جالب توجه این که خانه کعبه که نام دیگرش «بیت ا لله» است به عنوان خانه مردم معرفی شده و این تعبیر بیان کننده این حقیقت است که:

آن چه به نام خدا و برای خدا است باید در خدمت مردم و بندگان او باشد، و آن چه در خدمت مردم و بندگان خدا است برای خدا محسوب می شود.

امتیازات خانه کعبه

:

۱. اَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ: نخستین پرستش گاه.

۲. مُبَارَکاً: پربرکت و پرفایده از نظر معنوی و از نظر مادی (مراسم حج).

۳. هُدیً لِلعَالَمِینَ: مایه هدایت جهانیان با جاذبه معنوی که دارد.

هُدًی لِلعَالَمِینَ: کعبه مایه هدایت جهانیان است و مردم از نقاط دور و نزدیک، صفحات خشکی و دریا را زیر پا می گذارند و به این عبادت گاه بزرگ جلب می شوند و در مراسم با شکوه حج که از زمان ابراهیم هم چنان رایج بوده شرکت می کنند، حتی عرب جاهلی نیز کعبه را گرامی می داشت، و مراسم حج را به عنوان این که آیین ابراهیم است با این که با خرافات آمیخته شده بود انجام می داد، و در پرتو همان مراسم ناقص خود تا حدود زیادی از کارهای نادرست خود موقتا دست بر می داشت و به این ترتیب همگان حتی بت پرستان از هدایت این خانه بهره مند می شدند، جاذبه معنوی این سرزمین و این خانه مقدس چنان است که همه را بی اختیار تحت تاثیر خود قرار می دهد.(۱)

۱- ۱ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۳، ص ۱۴.

۴. فِيهِ ءَايَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبرَاهِيمَ: نشانه های روشنی از خداپرستی و توحید ومعنویت آثار پیامبران پیشین، زمزم، صفا، مروه، رکن، حجرالاسود، حجر اسماعیل، مقام ابراهیم و ... (۱)

۵. وَ مَن دَخَلَهُ كَانَ ءَامِناً: سرزمین امن و مایه آرامش روح و امنیت اجتماعی مردم.(۲)

مساجد از آن خداست

:

وَاَنَّ المَسَاجِدَ لِلّهِ فَلَا تَدعُوا مَعَ اللّهِ اَحداً:

مساجد از آنِ خداست در این مساجد احدی را با خدا نخوانید».(۳)

مکان هایی که در آنجا برای خدا سجده می شود و مصداق اکمل آن، مسجدالحرام و مصداق دیگرش سایر مساجد و مصداق گسترده ترش تمام مکان هایی است که انسان در آن جا نماز می خواند و برای خدا سجده می کند و به حکم حدیث معروف پیامبر اسلام که فرمود: «جُعِلَت لِيَ الاَرضَ مَسجِداً وَ طَهوُراً: تمام روی زمین برای من سجده گاه و وسیله طهور (تیمم کردن) قرار داده شده».(۴) همه جا را شامل می شود.

به این ترتیب پاسخی است به اعمال سران عرب و مانند آن ها که خانه کعبه را بت کده ساخته بودند و به اعمال مسیحیان منحرف که به سراغ «تثلیث» رفته و در کلیساهای خود خدایان را می پرستیدند، قرآن می گوید:

تمام معابد، مخصوص خداست و در این معابد جز برای خدا سجده نمی توان کرد و پرستش غیر او ممنوع است.(۵)

۱- ۱ . آل عمران، آیه ۹۷.

۲- ۲ . آل عمران، آیه ۹۷.

۳- ۳ . جن، آیه ۱۸.

۴- ۴ . وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، (دار الاحیا، بیروت، ۱۳۱۹)، ج ۲، ص ۹۷۰، ح ۳.

۵- ۵ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۲۵، ص ۱۲۴.

لباس و زیبایی

:

یَا بَنِی ءَادَمَ خُذوُا زِینَتَکُم عِندَ کُلِّ مَسجِدٍ:

ای فرزندان آدم! زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد با خود بردارید».(۱)

این یک قانون همیشگی است که شامل تمام قرون و اعصار می شود. زینت هم می تواند اشاره به «زینت های جسمانی» باشد که شامل پوشیدن لباس های مرتب و پاک و تمیز و شانه زدن موها و به کار بردن عطر و مانند آن می شود و هم شامل «زینت های معنوی» یعنی صفات انسانی و ملکات اخلاقی و پاکی نیت و اخلاص.

با توجه به وسعت مفهوم آیه طبق بعضی تفاسیر، به طور ضمنی نکوهشی است از عمل زشت جمعی از اعراب در زمان جاهلیت که به هنگام آمدن به مسجدالحرام و طواف خانه خدا کاملا عریان و برهنه می شدند و هم اندرزی است به آن ها که به هنگام نماز و یا رفتن به مساجد لباس های کثیف و مندرس و یا لباس های مخصوص منزل را در تن می کنند و در مراسم عبادت خدا به همان شکل شرکت می نمایند. در حالی که طبق آیه فوق و روایاتی که در این زمینه وارد شده است دستور داریم بهترین لباس های خود را به هنگام شرکت در مساجد بپوشیم.

به طور کلی در اسلام استفاده کردن از زیبایی های طبیعت، لباس زیبا و متناسب، به کار بردن انواع عطرها و امثال آن نه تنها مجاز شمرده شده بلکه به آن توصیه و سفارش نیز شده است.

ص:۳۲

۱- ۱. اعراف، آیه ۳۱.

نمونه ای از پاکیزگی و زیبایی

:

به عنوان نمونه در تاریخ زندگی امام حسن می خوانیم هنگامی که به نماز بر می خاست بهترین لباس های خود را می پوشید سؤال کردند چرا بهترین لباس خود را می پوشید؟ فرمود:

«اِنَّ اللّهَ جَمِیلٌ و یُحِبُّ الجَمَالَ، فَاَتَجَمَّلُ لِرَبِّی وَ هُوَ یَقُولُ: خُذُوا زِینَتَکُم عِندَ کُلِّ مَسجِدٍ: خداوند زیبا است و زیبایی را دوست دارد و به همین جهت، من لباس زیبا برای راز و نیاز با پروردگارم می پوشم و هم او دستور داده است که زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد برگیرید».(۱)

در حدیث دیگری می خوانیم که یکی از زاهدان ریایی به نام عبادبن کثیر با امام صادق روبرو شد، در حالی که امام لباس نسبتاً زیبایی بر تن داشت به امام گفت: تو از خاندان نبوّتی، و پدرت (علی) لباس بسیار ساده می پوشید چرا چنین لباس جالبی بر تن تو است؟ آیا بهتر نبود که لباس کم اهمّیّت تر از این می پوشیدی؟ امام فرمود: وای بر تو ای عباد!

مَن حَرَّمَ زِینَهَ اللّهِ الَّتِی اَخرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّیِّبَاتِ مِنَ الرِّزقِ:

چه کسی حرام کرده است زینت هایی را که خداوند برای بندگانش آفریده و روزی های پاکیزه را؟».(۲)

بهداشت مساجد

:

اَن طَهِّرَا بَیتِیَ لِلطَّائِفِینَ وَ العَاکِفِینَ وَ الرُّکَّعِ السُّجُودِ:

خانه مرا برای طواف کنندگان و مجاوران و رکوع کنندگان و سجده کنندگان (نمازگزاران) پاکیزه دارید».(۳)

۱- ۱ . وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، (دار الاحیا، بیروت، ۱۳۱۹)، ج ۳، ابواب احکام الملابس.

۲- ۲ . اعراف، آیه ۳۲.

۳- ۳ . بقره، آیه ۱۲۵ و حج، آیه ۲۶ با کمی تفاوت.

این آیه درباره طهارت خانه کعبه است و منظور از طهارت و پاکیزگی، پاک ساختن ظاهری و معنوی این خانه توحید از هرگونه آلودگی است از جمله پاک سازی از مشرکان، از بت ها و از آلودگی های حیواناتی که قربانی می کنند.(۱)

نماز باید در محیطی پیراسته از هرگونه آلودگی انجام بگیرد.(۲)

آبادی و عمران مساجد

آیا آباد ساختن مساجد به معنی آبادی ساختمان و تأسیسات آن است، یا به معنی اجتماع و شرکت در آن؟

إِنَّمَا یَعمُرُ مَسَاجِدَ اللّهِ مَن ءَامَنَ بِاللّهِ وَ الیَومِ الاَخِرِ وَ أَقَامَ الصَّلَوهَ وَءَاتَی الزَّکَوهَ وَ لَم یَخشَ اِلَّا اللّهَ:

مساجد الهی را تنها کسی آباد کند که ایمان به خدا و روز قیامت آورده و نماز را برپا دارد و زکات را بپردازد و از چیزی جز خدا نترسد».(۳)

بر اساس این آیه مشرکان و بت پرستان حق شرکت در مساجد و بنای ساختمان آن را ندارند.

همین طور مسلمانان نباید هدایا و کمک های فرق غیر اسلامی را برای ساختمان مساجد خود بپذیرند. عمران مساجد مخصوص مسلمانان است.

و از این جا روشن می شود که متولیان و گردانندگان مساجد نیز باید از میان پاک ترین افراد انتخاب شوند، نه این که افراد ناپاک و آلوده به خاطر مال و ثروت شان و یا به خاطر مقام یا نفوذ اجتماعی شان ــ آن چنان که در بسیاری از نقاط متأسفانه رایج شده ــ بر این مراکز عبادت و اجتماعات اسلامی گمارده شوند.

۱- ۱ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۱، ص ۴۴۸.

۲- ۲ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۱۴، ص ۶۸.

۳- ۳ . توبه، آیه ۱۸.

بایـد تمـام دست هـای ناپاک را از این مراکز مقـدس کوتاه ساخت. از آن روز که گروهی از زمامـداران جبّار و یا ثروتمنـدان آلوده و گنه کار دست به ساختمان مساجد و مراکز اسلامی زدند، روح معنویت و برنامه سازنده آن ها مسخ شد و همین است که می بینیم بسیاری از این گونه مساجد شکل «مسجد ضرار» را به خود گرفته است.(۱)

شرایط آبادکنندگان مساجد وکانون های پرستش وعبادت

:

- ایمان به خدا و روز قیامت
- برپایی نماز
- ادای زکات
- ترس از خدا
- و تحت تأثیر هیچ مقام و قدرتی قرار نگیرد و برنامه ای جز برنامه الهی در مسجد پیاده نکند.

در چنین شرایطی مساجد به صورت کانون های انسان سازی و کلاس های عالی تربیت در می آیند و آباد می شوند.

آبادی معنوی مساجد

:

امروزه آن چه بیشتر اهمیت دارد عمران و آبادی معنوی مساجـد است و به تعبیر دیگر بیش از آن چه به ساختن مسـجد اهمیت می دهیم باید به ساختن افرادی که اهل مسجد و حافظان آنند اهمیت بدهیم.

مسـجد بایـد کانونی باشـد برای هرگونه حرکت سازنـده اسـلامی در زمینه آگاهی و بیداری مردم، پاک سازی محیط و آماده ساختن مسلمانان برای دفاع از میراث های اسلام.

ص:۳۵

۱- ۱ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۷، ص ۳۱۶.

ویژگی کانون های مثبت دینی و اجتماعی

:

۱. شالوده و هدف آن از آغاز پاک باشد:

لَمَسجِدٌ اُسِّسَ عَلیَ التَّقوَی مِن اَوَّلِ یَومٍ.(۱)

۲. حامیان و حافظانش انسان هایی پاک و درست کار و با ایمان و مصمّم باشند:

فِیهِ رِجَالٌ یُحِبُّونَ اَن یَتَطَهَّرُوا.(۲)

از میان رفتن هر یک از این دو رکن اساسی باعث فقدان نتیجه و نرسیدن به مقصد است.

ویرانی مساجد یعنی چه؟

جلوگیری از ورود به مسجد و ذکر نام پروردگار و کوشش در تخریب آن، تنها به این نیست که مثلاً با بیل و کلنگ ساختمان آن را ویران سازند، بلکه هر عملی که نتیجه آن تخریب مساجد و از رونق افتادن آن باشد نیز مشمول همین حکم است.(۳)

در تفسیر آیه اِنَّمَا یَعمُرُ مَسَاجِدَ اللّهِ(۴) طبق صریح بعضی از روایات، منظور از عمران و آبادی تنها ساختمان آن نیست، بلکه حضور در آن ها و توجه به محافل و مجالس مذهبی که در آن ها

تشکیل می گردد و موجب یاد خدا است نیز یک نوع عمران و آبادی است، بلکه مهم ترین عمران شمرده شده.

نقشه‌های دشمن برای ویران کردن مساجد

ویران کردن معابد و مساجد، تنها به این نیست که با وسایل تخریب به جان آن ها بیفتند و آن ها را درهم بکوبند، بلکه ممکن است از طرق غیر مستقیم وارد شوند و آن قدر سرگرمی های ناسالم فراهم

۱- ۱ . توبه، آیه ۱۰۸.

۲- ۲ . توبه، آیه ۱۰۸.

۳- ۳ . بقره، آیه ۱۱۴.

۴- ۴ . توبه، آیه ۱۸.

سازنـد و یا تبلیغات سوء کننـد که توده مردم را از معابـد و مساجـد، منحرف نمایند و به این ترتیب آن ها را عملاً به ویرانه ای تبدیل کنند.

کاری همانند کار مشرکان جاهلیّت

:

عجب این که در عصر و زمان ما گروهی از متعصبیّن نادان و خشک و دور از منطق از وهابیان به بهانه احیای توحید، سعی در تخریب پـاره ای از مساجـد و ساختمـان هایی که بر قبور بزرگان اسـلام و صـلحا شـده و همیشه مرکز یاد خـدا است دارنـد، و عجیب تر این که این ستمگران بی منطق، اعمال خود را تحت عنوان مبارزه با شرک انجام می دهند و در این راه مرتکب انواع گناهان و کبایر می شوند.

در حـالی که اگر فرضـاً کـار خلافی در یکی از این مراکز مقـدس انجـام شود بایـد جلوی آن را گرفت نه این که خـانه هـای توحید را به تخریب کشاند، که این کار همانند کار مشرکان جاهلیت است.(۱)

هشـدار: آن ها که روی تعصب های قومی و یا اغراض شخصـی، مساجد را در کنار یکدیگر می سازند و جماعات مسـلمین را آن چنان پراکنده می کنند که صفوف آن ها خلوت و بی رونق و بی روح می شود، عملی بر خلاف اهداف اسلامی انجام می دهند.لَمَسجِدٌ اُسِّسَ عَلیَ التَّقوَی.

ستم کارترین مردم

:

وَ مَن اَظلَمُ مِمَّن مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّهِ اَن یُذکَرَ فِیهَا اسمُهُ وَ سَعَی فِی خَرَابِهَا:

چه کســی ســتم کـارتر از کسـانی اسـت کـه از بردن نـام خـدا در مساجـد او جلـو گیری می کننـد و سـعی در ویرانی آن ها دارند؟».(۲)

۱- ۱ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۱، ص ۴۱۱.

۲- ۲ . بقره، آیه ۱۱۴.

یهود با ایجاد وسوسه در مسأله تغییر قبله کوشش داشتند که مسلمانان به سمت بیت المقدس نماز بخوانند تا با این کار هم یک برتری بر آن ها داشته باشند و هم مسجدالحرام و کعبه را از رونق بیندازند.(۱)

مشرکان مکه با منع پیامبر اسلام و مسلمانان از زیارت خانه خدا عملاً به سوی خرابی این بنای الهی گام بر می داشتند.

مسیحیان با گرفتن بیت المقدس و ایجاد وضع ناهنجاری از جمله جنگ آن ها با بنی اسراییل و آتش زدن تورات و کشتن فرزندان آن ها و به اسارت گرفتن آن ها، بیت المقدس را ویران ساختند و مردارها در آن ریختند.(۲)

موضع گیری قرآن

قرآن این سه گروه و تمام کسانی که در راهی مشابه آن ها گام بر می دارند را ستم کارترین مردم معرفی می کند.

به این ترتیب قرآن این جلوگیری را ستمی بزرگ و عاملان آن را ستم کارترین مردم معرفی می کند و راستی هم چه ستمی از این بالاتر که در تخریب پایگاه های توحید بکوشند و مردم را از یاد حق باز دارند و شرک و فساد را در جامعه گسترش دهند.

سپس در ادامه آیه می گوید:

اوُلِئکَ مَا کَانَ لَهُم اَن یَدخُلُوهَا اِلاَّ خَائِفِینَ:

شایسته نیست آن ها جز با ترس و وحشت وارد این مکان های مقدس شوند».

یعنی مسلمانان و موحدان جهان باید آن چنان محکم بایستند که دست این ستم گران از این اماکن مقدس کوتاه گردد و احدی از آنان

۱- ۱ . تفسیر فخر رازی، ذیل آیه.

۲- ۲ . اسباب النزول، از ابن عباس.

نتوانند آشکارا و بدون ترس و وحشت وارد این مکان های مقدس شوند.(۱)

لَهُم فِی الـدُّنیَا خِزیٌ وَ لَهُم فِی الآخِرَهِ عَـذَابٌ عَظِیمٌ:]کسانی که بخواهنـد میان بندگان و خدایشان جدایی بیفکنند [در این دنیا ایشان را خواری، و در آخرت عذابی بزرگ است».(۲)

چرا بزرگ ترین ستم؟

چرا کسانی که مانع ذکر خدا در مساجد و علت ویرانی آن هستند بزرگ ترین ستم کار معرفی شده اند؟

چون تعطیل و تخریب مساجد و جلوگیری از مراکز توحیـد، نتیجه ای جز کشاندن مردم به بی دینی نخواهد داشت و می دانیم که زیان این کار از هر عملی بیشتر و عواقب شوم آن دردناک تر است.

غریبان جهان

قَالَ رَسُولُ اللّهِ :اَلغُرَبَاءُ فِی الدُّنیَا اَربَعَهٌ: قُرانٌ فِی جَوفِ ظَالِمٍ وَ مَسـجِدٌ فِی نَادِی قَومٍ لَا یُصَـلِّی فِیهِ وَ مُصحَفٌ فِی بَیتٍ لَایُقرَاُ فِیهِ وَ رَجُلٌ صَالِحٌ مَعَ قَومِ سُوءٍ:

رسول خدا فرمودند: «غریبان جهان چهار تا هسـتند: قرآن در خاطر ستم گر، مسجدی در ناحیه گروهی که در آن نماز نکنند، مصحفی در خانه ای که نخوانند و مرد پارسا با مردم بد».(۳)

بی توجهی به مساجد در بعضی کشورهای اسلامی

ص:۳۹

۱- ۱ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۱، ص ۴۰۸.

۲- ۲ . بقره، آیه ۱۱۴.

۳- ۳. نهـج الفصـاحه، سـخنان پیامبر اسـلام (ص)، ترجمه ابوالقاسم پاینـده، (تهران، انتشارات جاویـدان، ۱۳۶۰)، ص ۴۳۱، ح ۲۰۳۸.

آیه وَ مَا لَهُم اَلّا یُعَذّبَهُمُ اللّهُ وَ هُم یَصُدُّونَ عَنِ المَسجِدِ الحَرَامِ(۱): گرچه درباره مسجدالحرام گفته شده است ولی در واقع شامل همه کانون های دینی و مساجد و مراکز مذهبی در کشورهای اسلامی می شود. متولّیان و متصدیان آن ها باید از پاک ترین و پرهیزکارترین و فعال ترین مردم باشند که این کانون ها را پاک و زنده و مرکز تعلیم و تربیت و بیداری و آگاهی قرار دهند، نه مشتی افراد وابسته و خود فروخته و آلوده که این مراکز را تبدیل به «دکّه تجارتی» و «مرکز تخدیر افکار» و بیگانگی از حق سازند.

اگر مسلمانان همین دستور اسلامی را درباره مساجد و کانون مذهبی اجرا می کردند امروز جوامع اسلامی شکل دیگری داشت .

دستور به یکتاپرستی و مبارزه با هرگونه شرک

وَاَقِیمُوا وُجُوهَکُم عِندَ کُلِّ مَسجِدٍ وَادعُوهُ مُخلِصِینَ لَهُ اَلدّینَ:

و توجه خویش را در هر مسجد (و به هنگام عبادت) به سوی او کنید و او را بخوانید و دین (خود) را برای او خالص گردانید».

اهداف مهم آیه عبارتند از:

3 توجه به قبله هنگام نماز

3 شرکت در مساجد به هنگام نمازهای روزانه

3 حضور قلب و نیّت خالص به هنگام عبادت

3 توجه به خدا و مبارزه با هرگونه شرک

دفاع از معابد و مساجد یکی از اهداف تشریع جهاد

وَلَو لَا دَفعُ اللّهِ النَّاسَ بَعضَهُم بِبَعضٍ لَهُدِّمَت صَوَامِعُ وَ بِیَعٌ وَ صَلَوَاتٌ وَ مَسَاجِدُ یُذکَرُ فِیهَا اسمُ اللّهِ کَثِیراً:

۱- ۱ . انفال، آیه ۳۴: چرا خدا] در آخرت [عذابشان نکند، با اینکه آنان] مردم را [از] زیارت [مسجدالحرام باز می دارند؟

اگر خداونـد از مؤمنان دفاع نکنـد و از طریق اذن جهاد بعضـی را به وسـیله بعضـی دفع ننمایـد، دیرها و صومعه ها و معبـدهای یهود و نصارا و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می شود ویران می گردد».(۱)

اگر افرادی با ایمان و غیور دست روی دست بگذارنـد و تماشاچی فعالیت های ویران گرانه طاغوت ها و مسـتکبران و افراد بی ایمان و سـتم گر باشـند و آن ها میدان را خالی ببینند اثری از معابد و مراکز عبادت الهی نخواهند گذارد، چرا که معبدها جای بیـداری است و محراب میـدان مبـارزه و جنـگ است و مسـجد در برابر خودکامگـان سـنگر است، و اصولاًـ هرگونه دعوت به خـداپرستی بر ضـد جبارانی است که می خواهنـد مردم هم چون خدا آن ها را بپرسـتند و لذا اگر آن ها فرصت پیدا کنند تمام این مراکز را با خاک یکسان خواهند کرد.(۲)

بنابراین به طور مسـلم خداونـد کسانی را که او را یاری کنند و از آیین و مراکز عبادتش دفاع نمایند یاری می کند: وَ لَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ.(۳)

مساجد پر رونق ترین مراکز عبادت در جهان

مساجـد مسـلمین با توجه به نمازهای پنج گانه که در تمام ایام سال در آن انجام می گیرد پررونق ترین مراکز عبادت در جهان است، در حالی که بسیاری از معابد دیگر تنها یک روز در هفته و یا روزهایی در سال مورد بهره برداری قرار می گیرد.

وَ مَسَاجِدُ يُذكَرُ فِيهَا اسمُ اللّهِ كَثِيراً.

وَاركَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ.(۴)

۱- ۱ . حج، آیه ۴۰.

۲- ۲ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۱۴، ص ۱۱۵.

۳- ۳ . حج، آیه ۴۰.

۴- ۴ . بقره، آیه ۴۳.

مسجـــد ای خانه آبـــاد خـــــــدا مسجـــد ای پایـــگه یـــاد خـدا

مسجـــد ای جـای مناجات و نماز درگـه خـــالق مخلـــــوق نـواز

از بلنـــــدی منـــاری از نـــــــــور می زنی بانگ، به نزدیک و به دور

می کنـــــــی دعوتمان با صـد شور که بـــیـــایید به درگـــــاه غفـــور

بشتــــــــــــابیـــد، که شد وقت نمـــاز وقت معـــــــراج و زمـــان پـــرواز

بشتابیـــــد بـــــــدیـــن راه نـــــــجـــــات بهتـــرین کار، صلوه اسـت صلوه

مســــــــجـــد ای راهنـــــمـــای انســـــان ای نـــدای تـــــــــــــو نـــدای قـــرآن

هـــــــــــر زمان سوی من آغـوش تو باز تا بـــــــــــه خلوتـگه تـــو گویـــم راز

ســــــــــایـــــــــه رحمـــت تو بـــر سر من در خـــــــطـــرگاه زمـــان، سنگر من(۱)

بت‌خانه ای در چهره مسجد (مسجدی که ویران شد)

وَالَّذینَ اتَّخَذُوا مَسجِداً ضِراراً وَکُفراً وَ تَفریقاً... .(۲)

بعد از احداث مسجد قبا در مدینه و تجمع مردم و خالی شدن اطراف منافقان، با بهانه های مختلف منافقان مسجد دیگری در کنار مسجد قبا بنا کردند. آن ها از پیامبر خواستند که برای راه اندازی این مسجد در آن جا نماز بخوانند ولی چون پیامبر در حال رفتن

به جنگ تبوک بود اقامه نماز در آن مسجد را به بعد از جنگ محول کردند.

پس از پایان جنگ آیات سوره توبه نازل شد که خداوند در این آیات از توطئه منافقان پرده برداشت و مسجد ضرار را به عنوان کانون کفر و نفاق و مرکز ضرر مسلمانان معرفی کرد.

پس از نزول این آیات پیامبر اسلام دستور ویران کردن آن مسجد را صادر کردند آن جا را آتش زدند و توطئه منافقان برای از بین بردن وحدت مسلمانان بر باد رفت.(۳)

۱- ۱ . خلوتگاه راز، حبیب چاپچیان (حسان)، دیوان اشعار مذهبی، ص ۳۹.

۲- ۲ . توبه، آیه ۱۰۷.

۳- ۲ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۸، ص ۱۳۷.

ساختن معبد و مسجد به احترام قبور بزرگان دین

قَالَ اَلذَّینَ غَلَبُوا عَلَی اَمرِهِم لَنَتَّخِذَنَّ عَلَیهِم مَسجِداً:

آن ها که از راز اصحاب کهف آگاهی یافتند و آن را دلیلی بر رستاخیز دیدند گفتند ما مسجدی در کنار (مدفن) آن ها می سازیم تا خاطره آن ها فراموش نشود».(۱)

پس از ماجرای بیدار شدن اصحاب کهف و آگاه شدن مردم پس از سه قرن، آن ها از خدا خواستند که چشم از این جهان بپوشند و به جوار رحمت حق منتقل شوند و چنین شد. ظاهر تعبیر قرآن این است که اصحاب کهف سرانجام بدرود حیات گفتند و به خاک سپرده شدند.

مؤمنین و علاقه مندان به آن ها تصمیم گرفتند معبدی در کنار آرام گاه آنان بسازند، قرآن این موضوع را در آیات فوق با لحن

موافقی آورده است و این نشان می دهد که ساختن معبد به احترام قبور بزرگان دین نه تنها حرام نیست _ آن چنان که وهابی ها می پندارند _ بلکه کار خوب و شایسته ای است.

اصولاً بناهای یادبود که خاطره افراد برجسته و با شخصیت را زنده می دارد همیشه در میان مردم جهان بوده و هست، و یک نوع قدردانی از گذشتگان و تشویق برای آیندگان در آن کار نهفته است، اسلام نه تنها از این کار نهی نکرده بلکه آن را مجاز شمرده است.

وجود این گونه بناها یک سند تاریخی بر وجود این شخصیت ها و برنامه و تاریخ شان است، به همین دلیل پیامبران و شخصیت هایی که قبر آن ها متروک مانده تاریخ آن ها نیز مورد تردید و استفهام قرار گرفته است.

۱- ۱ . کهف، آیه ۲۱.

این نیز واضح است که این گونه بناها کمترین منافاتی با مسأله توحید و اختصاص پرستش به «الله» ندارد، زیرا «احترام» مطلبی است و «عبادت» و پرستش مطلبی دیگر.(۱)

* * *

۱- ۱ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۱۲، ص ۳۸۸.

فصل سوم : مساجد معروف

اشاره

ص:۴۵

مسجدالحرام

مسجدی است محیط به مکه؛ در زمان پیامبر اسلام حصار و بارو نداشت و در زمان منصور و هادی عباسی بنای آن تجدید و گسترش یافت و در عهد سلطان سلیم دوم نیز وسعت بیشتری یافت.

این مسجد دارای ابواب متعدد و هفت مناره است و در سال های اخیر بر وسعت آن افزوده شده است.(۱)

نام مسجدالحرام در قرآن ۱۵ بار در آیات مختلف ذکر شده است. از جمله: بقره، آیه ۱۴۴، توبه، آیه ۱۹ و ... .(۲)

مسجد قبا

نخستین مسجد بعد از هجرت پیامبر اسلام .(۳)

هم زمان با پیدایش آغاز تاریخ اسلام بعد از هجرت رسول خدا به مدینه محلی برای گردهمایی مسلمانان برای عبادت دسته جمعی و هم فکری برای امور بنا گردید که به مسجد قبا معروف شد.

این مسجد به اراده پیامبر اسلام و با همت و زحمت مردم ساخته شد و دست رنج کار و تلاش مؤمنان واقعی بود.(۴)

۱- ۱ . فرهنگ معین، محمد معین، اعلام، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، ج ۶، ص ۱۹۶۹.

۲- ۲ . المعجم المفهرس، محمد فؤاد عبدالباقی. (تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۸۱).

۳- ۳ . توبه، آیه ۱۰۸.

۴- ۴ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۸، ص ۱۴۱.

نخستین نماز جمعه در اسلام «بعد از بنای مسجد قبا»

اولین نماز جمعه ای که رسول خدا با اصحابش تشکیل دادند، هنگامی بود که به مدینه هجرت کرد، وارد مدینه شد و آن روز، روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول هنگام ظهر بود، حضرت چهار روز در قبا ماندند و مسجد قبا را بنیان نهادند، سپس روز جمعه به سوی مدینه حرکت کرد (فاصله میان قبا و مدینه بسیار کم است و امروز قبا یکی از محله های داخل مدینه است) و به هنگام نماز جمعه به محله بنی سالم رسید و مراسم نماز جمعه را در آن جا بر پا داشت، و این اولین نماز جمعه ای بود که رسول خدا در اسلام به جای آورد. خطبه ای هم در این نماز خواند که اولین خطبه حضرت در مدینه بود.(۱)

مسجد النّبی

پیامبر اسلام در سر راه خود به مدینه (هنگام هجرت) برای این که مردم جایگاهی برای پرستش داشته باشند، سنگ بنای مسجد «قبا» را گذاشت. هنگامی که پیامبر به مدینه رسید مسجد خود را به زودی در «مِربَد» بنیاد نهاد و خود برای تشویق مهاجران و انصار به کوشش و تندکاری، به کار کردن پرداخت. پیامبر در این مسجد به یاران خویش دانستنی های دینی و دنیایی می آموخت.(۲)

این مسجد از نخستین مراکز علمی در تاریخ اسلام است که به وسیله پیامبر و پس از هجرت آن حضرت به مدینه در سال اول اقامت وی در آن شهر بنیاد گردید. مسجدالنّبی به مرور ایام و گذشت زمان دست خوش پاره ای تحولات و اصلاحات شد تا سرانجام به صورتی که اکنون مشاهده می شود در آمد.

۱- ۱ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۲۴، ص ۱۳۱ به نقل از مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۲۸۶.

۲- ۲ . تاریخ آموزش دراسلام، دکتر احمد شلبی، ترجمه محمدحسین ساکت، (تهرا ن، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۰)، ص ۸۹.

مسـجد مطهّر نبوی در شـهر مـدینه را می توان به عنوان نخستین پایگاه علمی یا دارالعلم اسـلامی به شـمار آورد، خاصّه آن که بنیانگذار این مسـجد اسـتاد استادان و پیام آور دانش و معرفت حضرت محمّد بود، کسی که آداب دین و دانش را به شیفتگان و جویندگان حق آموخت و آنان را به طلب دانش فرا خواند و کاخ رفیع تمدن درخشان اسلامی را، بنیانی که با گذشت زمان و طی دوران هم چنان بالیـده و از پرتو برکت کتاب مبین و اعجاز انگیزی که این پیامبر بزرگوار از سوی خـدای خود به عنوان برنامه دین و دنیا بر بشـریت عرضه کرد بارور شـد و آن چه را که از قول و فعل و تقریر آن حضـرت راهبر و مقتدای پیر دانش گردیـد همـه و همـه مفسـر علمی آیـات رسـا و زنـدگی سـازی بـود کـه در قرآن کریـم الهی گردآوری و بر جهانیـان عرضـه گردید.(۱)

مسـجدی است در وسط مدینه که پیامبر اسلام پس از هجرت به این شهر آن را بنا فرمود. سپس در طول تاریخ بارها تجدید بنا شـد و توسـعه یـافت. مرقـد مطهر پیامبر در آن جا قرار دارد و نیز منبر و محراب و روضه شـریف که در آن جا نماز می گزارد. پیامبر اکرم می فرمود: «ما بین قبری و منبری روضه من ریاض الجنه» بین قبر و منبر من باغی از باغ های بهشت است.

مسـجدی که پیامبر اسلام و اصحاب ساختند بسیار کوچک بود ولی با تغییرات و توسعه هایی که در طی قرون مختلف به عمل آمـد تا سال ۱۳۷۰ هجری قمری بـه ۱۰۳۰۳ متر مربع رسـید. در سـال های ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۵ هجری قمری نیز دولـت عربسـتان با هزینه ای معادل ۵۵ میلیون ریال سـعودی به اصلاحاتی اساسی و توسعه ای جدید دست زد که در نتیجه مساحت کل مسجد به ۱۶۳۲۶ مترمربع رسید.

۱- ۱ . تاریخ دانشگاه های بزرگ اسلامی، عبدالرحیم غنیمه، ترجمه دکتر نورالله کسایی، (تهران، ۱۳۷۲)، ص ۶۲.

این مسجد در سال ۱۳۷۵ دارای ۷۰۶ ستون و ۱۸۹ طاق نما و ۹ در و ۴۴ پنجره بوده است.(۱)

مسجدی با دو قبله «ذوقبلتین»

جایی که به دستور خداوند، پیامبر اسلام نماز را به دو قبله خواندند و از آن تاریخ، کعبه، قبله مسلمانان شد.

وقتی فرمان تغییر قبله صادر شد که پیامبر دو رکعت از نماز ظهر را در مسجد «بنی سالم» به سوی بیت المقدس خوانده بود جبرئیل مأمور شد بازوی پیامبر اسلام را بگیرد و روی او را به سوی کعبه بگرداند.(۲)

مسجد الاقصی

لفظ مسجد الاقصی در اولین آیه سوره اسراء موجود است و مراد ازآن بیت المقدّس می باشد که به اعتبار دوری آن از مکه، اقصی خوانده شده و به اعتبار آن که بعداً از مساجد بزرگ مسلمانان خواهد بود به عنوان مسجد موصوف گردیده و این خود از معجزات و اخبار غیبی قرآن مجید است.

مسجدی که فعلاً به مسجد اقصی معروف است کنیسه ای بوده که ژوستنین در ۵۵۰ بعد از میلاد به نام مریم عذرا ساخته و مسلمانان آن را به صورت مسجد درآوردند و در جنگ صلیبی ویران گردیده، صلاح الدین ایوبی در سال ۱۱۸۷ بنای آن را تجدید کرده است.(۳)

منبر مجلل و با شکوه شهر حلب را نیز، صلاح الدین در سال ۱۱۸۷ وقف مسجد اقصی کرد.

۱- ۱ . نشریه دولت عربستان سعودی، سال ۱۳۹۸ هجری قمری؛ لغت نامه دهخدا.

۲- ۲ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج۱، ص ۴۸۰، به از تفسیر مجمع البیان، ج ۱، ص ۲۲۳.

۳- ۳ . اعلام قرآن، دکتر محمد خزائلی، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، ص ۵۹۳.

متأسـفانه این مکان بزرگ و مقدس مدت زیادی است که در چنگال صـهیونیست ها، این دشـمنان سرسخت اسلام و مسلمین، گرفتار است. همان جا که قبل از کعبه، قبله مسلمانان بوده است. معراج پیامبر از این مکان آغاز شده است.(۱)

جامع کوفه

:

مسـجد معروف کوفه از بناهای بسـیار قـدیمی و یکی از چهار مسـجدی است که در اسـلام برای عبادت در آن ها فضـیلت بی شماری ذکر شده است.(۲)

در سال ۱۷ هـ . ق بنا نهاده شد و پس از انتقال حضـرت علی به کوفه این محل مرکز حکومت اسـلامی بود و هم محل جنبش علمی و فکری گردید.

مسجد اموی «جامع دمشق»

مسـجد معروف دمشق که ولیـد بن عبـدالملک بن مروان اموی به سال ۸۷ یا ۸۸ هـ . ق بنـای آن را آغـاز کرد و آن به جـامع اموی نیز مشهور است و بزرگ ترین و عظیم ترین مسجد ممالک اسلامی است.

مسجد اعظم

مسـجدی است درشهر قم که به دستورآیت الله العظمی بروجردی(ره) در سال ۱۳۷۴ هـ . ق جنب صـحن حضرت معصومه بنا گردید.

معمار آن حسین لرزاده و کاشی تراش آن حسین برهانی اصفهانی و بنّای آن محمد غلامعلی شعرباف است.

مساحت مسجد در حدود۱۱ هزار مترمربع است که چهار هزارمتر مربع آن زیر بنا است.

۱- ۱ . آیه اول سوره اسراء، تفسیر نمونه،، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۱۲، ص ۱۱.

۲- ۲ . فرهنگ معین، اعلام، محمد معین، اعلام، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، ج ۵، ص ۴۲۱.

کتابخانه، دستگاه تهویه، حجرات خاص طلاب، قرائت خانه، آبدارخانه، وضوخانه و یک دستگاه چاه عمیق دارد.(۱)

مسجد جمکران «مسجد صاحب الزمان»

یکی از اماکن مقدسه که تقریباً در یک فرسخی قم نزدیک قریه جمکران واقع است مسجد صاحب الزّمان می باشد که نماز و زیارت در آن مکان شریف تعظیم شعائر و احترام به حجت خدا است و بی شک آن بنده مورد توجه و مشمول عنایات آن حضرت خواهد بود.

حکایت بنای مسجد به امر مبارک امام زمان و حضور آن بزرگوار را در آن مکان مقدس، مرحوم ثقه الاسلام محدث نوری (استاد محمدی قمی) در کتاب نجم ثاقب (النّجم الثّاقب) در حالات امام غایب از کتاب تاریخ قم چنین نقل فرموده است:

سبب بنای مسجد مقدس جمکران و عمارت آن به قول امام این بوده است که شیخ عفیف صالح حسن بن مثله جمکرانی می گوید که من شب سه شنبه هفدهم ماه مبارک رمضان سنه ثلاث و تسعین در سرای خود خفته بودم که ناگاه جماعتی از مردم به در سرای من آمدند، نصفی از شب گذشته ، مرا بیدار کردند و گفتند: «برخیز! و طلب امام مهدی صاحب الزمان را اجابت کن که تو را می خواند».

حسن گفت: «من برخاستم به هم برآمدم و آماده شدم. گفتم: بگذارید تا پیراهنم را بپوشم».

آواز آمد که: «هو ما کان قمیصک» پیراهن به بر مکن که از تو نیست. دست فرا کردم و سراویل خود را برگرفتم. آواز آمد که: «لیس ذلک منک. فخذ سراویلک» یعنی آن سراویل که برگرفتی از تو نیست، از آن خود برگیر!

۱- ۱ . فرهنگ معین، اعلام، محمد معین، اعلام، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، ج ۶، ص ۱۹۶۹.

آن را انداختم و از خود برگرفتم و درپوشیدم و طلب کلید در سرای کردم. آواز آمد که: «الباب مفتوح»

چون به در سرای آمدم، جماعتی بزرگان را دیدم. سلام کردم. جواب دادند و ترحیب کردند (یعنی مرحبا گفتند) مرا بیاوردند تا بدان جایگاه که اکنون مسجد است؛ چون نیک بنگریدم تختی دیدم نهاده و فرشی نیکو بر آن تخت گسترده و بالش های نیکو نهاده و جوانی سی ساله بر آن تخت تکیه بر چهار بالش کرده و پیری پیش او نشسته و کتابی در دست گرفته و بر آن می خواند و فزون از شصت مرد بر این زمین بر گرد او نماز می کنند. بعضی جامه های سفید و بعضی جامه های سبز داشتند و آن پیر، حضرت خضر بود.

پس آن پیر مرا نشاند و حضرت امام مرا به نام خواند و گفت: «برو و حسن مسلم را بگو که تو چند سال است که عمارت این زمین می کنی و می کاری و ما خراب می کنیم و پنج سال است که زراعت می کنی و امسال دیگر باره باز گرفتی و عمارتش می کنی، رخصت نیست که تو در این زمین، دیگر باره زراعت کنی. باید هر انتفاع که از این زمین گرفته ای رد کنی تا بدین موضع، مسجد بنا کنند و بگو این حسن مسلم را که این زمین شریفی است و حق تعالی این زمین را از زمین های دیگر برگزیده است و شریف کرده و تو با زمین خود گرفتی و دو پسر جوان، خدای عزوجّل از تو باز ستد و تو تنبیه نشدی و اگر نه چنین کنی آزار وی به تو رسد، آن چه تو آگاه نباشی».

حسن مسلم گفت: «یا سیّدی و مولای! مرا در این نشانی باید که جماعت سخن بی نشان و حجّت نشنوند و قول مرا مصدق ندارند».

گفت: «انا سنعلم هناک» علامت ما این جا بکنیم تا تصدیق قول تو باشد. تو برو و رسالت ما بگذار.

به نزدیک سیّد ابوالحسن رو و بگو تا برخیزد و بیاید و آن مرد را حاضر کند و انتفاع چند ساله که گرفته است، از او طلب کند و بستاند و به دیگران دهد تا بنای مسجد بنهند و باقی وجوه از رهق به ناحیه

ص:۵۳

اردهال که ملک ماست بیارد و مسجد را تمام کند و یک نیمه رهق را وقف کردیم بر این مسجد که هر ساله وجوه آن را بیاورند و صرف عمارت مسجد بکنند.(۱)

مسجد ایاصوفیه «ایا صوفیا»

مسجد معروفی است در استانبول، و آن در قدیم کلیسایی بود که به نام صوفیه قدسیه از سال ۵۳۲ تا ۵۳۷ م. توسط «آنتیموس ترالی» ساخته شد. در سال ۸۵۷ هـ.ق. این معبد توسط «سلطان محمدخان ثانی» به هنگام فتح استانبول به مسجد جامع تبدیل شد و آن پادشاه یک مناره و یک مدرسه بر آن افزود، و «سلطان بایزید» مناره دیگری را ساخت و مدرسه را وسعت داد.(۲)

مسجد گوهرشاد

این مسجد در شهر مقدس مشهد و در جنوب ساختمان های آستان قدس رضوی و وصل به آن ها است.

بانی این مسجد «گوهرشادآغا» زن «میرزا شاهرخ» پسر «امیر تیمور گورکانی» است که در سال ۸۲۱ هـ .ق. دستور ساختمان آن را داده است.

دارای چهار ایوان بزرگ و هفت شبستان و یک گنبد و دو گلدسته است.

مسجد به شکل مربع مستطیلی است که طول آن از شمال به جنوب ۵۵ متر و عرض ۴۹ متر است.

ایوان شمالی از راه «دارالسیاده» به حرم مطهّر امام رضا وصل است. ایوان شرقی و غربی که قرینه یکدیگر است محل نمازگزاران می باشد و به خارج راه ندارد.

ص:۵۴

۱- ۱ . النجم الثاقب، میرزا حسین طبرسی نوری، (قم، انتشارات مسجد جمکران، ۱۳۷۷)، ص ۳۸۳.

۲- ۲ . فرهنگ معین، محمد معین، اعلام، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، ج ۵، ص ۲۰۴.

ایوان جنوبی مسـجد به نام ایوان مقصوره مشـهور است؛ در سراسر ایوان مقصوره کتیبه ای است به خط ثلث بسیار زیبا از میرزا بایسنقر (ه_.م) که تاریخ کتابت آن ۸۲۱ ه_.ق. است. عین عبارت آخر کتیبه چنین است:

«کتبه راجیاً الی الله بایسـنقر بن شـاهرخ بن تیمور گورکـانی فی سـنه احـدی و عشـرین و ثمان مأئه». از شاهانی که نام آنان در کتیبه ها نقش شده است شاهرخ بن تیمور شوهر گوهرشاد آغا است که مسجد در زمان سلطنت وی بنا شده است.(۱)

مدرسه و مسجد سپهسالار «مدرسه عالی شهید مطهّری»

یکی از مدارس و مساجد بزرگ و آباد تهران که در آخر قرن گذشته آغاز و پی ریزی و در آغاز این قرن به پایان رسید. بانی این مدرسه میرزاحسین خان سپهسالار قزوینی صدر اعظم وقت دوره ناصرالدین شاه قاجار است.

این مدرسه پس از مدرسه چهارباغ اصفهان بزرگ ترین و باشکوه ترین بنای مذهبی در ایران است.

این مدرسه شامل مدرسه و مسـجد هر دو می باشد. طول صحن آن ۶۲ متر و عرض آن ۶۱ متر است. ساختمانش دو طبقه و در هر طبقه حجره هایی جهت سکونت طلّاب ساخته شده است که مجموع آن ها نزدیک به شصت حجره است.

گنبد و شبستان آن از نظر بزرگی و عظمت کم تر از گنبدهای مساجد بزرگ دوره صفویه نیست.

سپهسالار در سال ۱۲۹۶ ه_.ق. یعنی دو سال پیش از مرگش پی ریزی و بنیان گذاری این ساختمان عظیم را آغاز کرد و خود تا سال ۱۲۹۷ ه_.ق. در ساختمـان آن دخـالت و نظارت می کرد و چون در سال ۱۲۹۸ ه_.ق. در مشـهد بدرود حیات گفت برادرش یحیی خان

۱- ۱ . فرهنگ معین، محمد معین، اعلام، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱) ، ج ۶، ص ۱۹۷۳.

مشیرالدّوله در تکمیل و اتمام این بنا و پس از مرگ وی قسمتی از ناتمامی ها و تزیینات تدریجاً به وسیله نایب التّولیه های وقت انجام یافت. هم زمان با تأسیس دانشگاه تهران، وزارت فرهنگ وقت در سال ۱۳۱۳ هـ.ش. آن جا را محل دانشکده معقول و منقول قرار داد ولی بعداً این دانشکده به محل دیگر منتقل شد.

در چهار طرف اضلاع ساختمان چهار ایوان قرار دارد که ایوان بزرگ اصلی در طرف جنوب واقع شده و منتهی به مقصوره و گنبد عظیم می شود.

این بنا بعد از انقلاب اسلامی ایران به نام «مدرسه عالی استاد شهید مطهّری» نام گذاری شده است.(۱)

جامع اصفهان

جامع اصفهان یا مسجد عتیق یا مسجد جامع عتیق مسجدی است در حوالی میدان کهنه اصفهان در محله بواسحاقیه که در زمان سلجوقیان در جای مسجد قدیمی بنا گردیده و یا ساختمان آن مسجد به صورت کنونی تجدید شده و بر وسعت آن افزوده اند و در قرون بعد قسمت های مختلفی بدان اضافه کرده اند.

این مسجد به نام مادر شاه نیز خوانده می شود (۱۷۰۰ میلادی)، در اطراف یک صحن مربع شکل، چهار ایوان با حجره هایی در دو طبقه احداث گردیده و در جهت قبله به صورت یک شبستان بزرگ گنبددار گسترش پیدا نموده است. از چهار گوشه صحن چهار راه رو با صحن های کوچک تری که دارای اتاق هایی در چند طبقه جهت سکونت هستند، ارتباط پیدا می کند. ابعاد بنا فوق العاده بزرگ است و قسمت های مختلف آن با یکدیگر دارای هماهنگی برجسته است.

مدخل مسجد در محور خود نسبت به میدان، به خاطر آن که در جهت قبله باید باشد، انحراف دارد ولی ایوان مدخل آن با مهارت به

۱- ۱ . فرهنگ معین، محمد معین، اعلام، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، ج ۶، ص ۱۹۳۸.

صورت مایل نسبت به میدان ساخته شده به طوری که تغییری در شکل میدان نمی دهد.(۱)

مسجد شیخ لطف الله

:

این بنا در میدان نقش جهان اصفهان روبروی بنای «عالی قاپو» واقع شده است. در سال ۱۰۱۱ هـ.ق. به امر «شاه عباس اول» به جای مسجد خرابه ای که وجود داشته بنا گردیده است.

«شاه عباس» این مسجد را برای نمازگزاری «شیخ لطف الله» پدرزن خود اختصاص داد و به همین نام معروف گردید.

کتیبه بالای در ورودی به نام شاه عباس و به خط رقاع از علی رضا عباسی است. در طرفین در ورودی دو سکوی سنگ مرمر موجود و در چوبی مسجد یک پارچه از چوب بوده و به قطر ۱۰ سانتی متر می باشد. دالان مسجد از کاشی های هفت رنگ تزیین یافته، در ورودی شبستان مسجد از چوب با قاب های هندسی است. صحن زیر ابتدا به چهار و بعد به هشت قسمت تقسیم می گردد که به وسیله پیچ های فیروزه ای شکل از یکدیگر جدا شده اند. تزیینات ازاره مسجد از کاشی های هفت رنگ و بقیه از کاشی های معرق فوق العاده زیبا که بهترین نمونه آن در محراب مشاهده می گردد ساخته شده. طرفین محراب عبارت «عمل حقیر فقیر محتاج به رحمت خدا، محمدرضا ابن استاد حسین بنا اصفهانی ۱۰۲۸) نوشته شده. در صحن زیر گنبد مربع شکل ۲۴×۲۴ متر می باشد. کتیبه زیر گنبد به خط علی رضا عباسی و مورخ ۱۰۲۵ هـ.ق. است. در زیر گنبد شبستانی است که در وسط آن چهار ستون مدوّر دیده می شود و در حقیقت نگاه دارنده بنیان گنبد می باشد. در سال های اخیر تعمیرات مفصل تری در این بنا به عمل آمده است.(۲)

ص:۵۷

۱- ۱ . هنر اسلامی، پروفسور ارنست کونل، ترجمه مهندس هوشنگ طاهری، ص ۱۸۲و۱۸۴.

۲- ۲ . فرهنگ معین، محمد معین، اعلام، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، ج ۶، ص ۱۹۷۲.

مسـجد شـیخ لطـف الله اصـفهان که هم چـون گوهر در تاریـخ معمـاری ایران می درخشـد واقع در شـرق میـدان امـام روبروی عمارت زیبای عالی قاپو است.

این مسـجد بر روی خرابه هـای مسـجدی قـدیمی به امر شـاه عبـاس اول در قرن یـازدهم (تاریـخ ساخت: ۱۰۱۲–۱۰۲۸ه_ .ق) هجری قمری به منظور تجلیل از مقام شامخ شیخ لطف الله عاملی ساخته شده است.

تاریـخ اتمـام این بنـای باشـکوه و نـام معمار آن اسـتاد محمـد رضا بنّا اصـفهانی در دو لوحه کوچک در داخل محراب به خط نستعلیق سـفید بر زمینه کاشـی لاجوردی آمـده است معمـار هنرمنـد مسـجد مشـکل اختلاف جهت قبله و سـر در بنـا را با دو چرخش نامحسوس به گونه ای طی می کند که شخص وقتی وارد شبستان زیر گنبد می شود محراب درست رو به رویش قرار دارد این تغییر جهت از بیرون مسجد هم ناپیدا است زیرا گنبد دایره شکل و بدون گلدسته فاقد جهت است.

گنبد کوتاه مسـجد همچون پیاله چینی واژگونی است با قطر ۱۲ متر که سـنگینی بارش را بر دوش دیوارهای قطور ۱۷۰ سانتی متری نهاده است. سـطح داخلی گنبد را کاشی معرق با رنگ های روشن سفید، طلایی، زرد، حنایی، شیری و قهوه ای پوشانده است.

در میانه گنبد خورشـید زرینی قرار دارد که انوار درخشانش را تا کرانه های گنبد مسـجد پراکنده است. این مسـجد بر خلاف سایر مساجد فاقد صحن است و گنبد آن نیز مناره ندارد.

به همین دلیـل برای تعبیه نور زیر گنبـد، معمـار بنّـا یکی دیگر از مهـارت های چشم گیر خود را در تأمین و تقسـیم نور به کار برده است دور تا دور ساقه گنبد و در بالای هشت طاق نمای زیبایی که گنبد را بر فراز چهار طاق اصـلی نگه می دارد، شانزده جفت پنجره مشبک قرار دارد که فضاهای پر و خالی نقوش اسلیمی های در هم تنیده آن به دلیل دوپوش بودن، نور مستقیم را شکسته و به آرامی به سطح داخلی گنبد باز می تاباند.

ص:۵۸

این فضای سحرانگیز هر بیننده ای را مسحور کرده به اعجاب وامی دارد.

طرح ساخت این مسجد هم زمان با اجرای نقشه چهارباغ و باغ هزار جریب به مرحله اجرا درآمد و هجده سال به طول کشید.

بنای این مسجد به بلندی ۶ پله سنگی از زمین بلندتر است که سردر کاشی کاری بسیار ظریفی دارد. نکته استثنایی بودن این مسجد بر همه شاه کارهای دیگر، عدم صحن و مناره است که در تمامی مساجد اسلامی جزء لاینفک بناست.

گنبد بر اثر تزییناتی که از زمینه کرمی با نقش و نگارها یی به رنگ آبی سیر تشکیل می شود نظر هر بیننده ای را به خود جلب می کند.

بلندای این گنبد یک جداره ای آن اندازه است که بتواند در کنار میدان خودنمایی کند و بر فضا مسلط باشد.

کتیبه های نفیس به قلم علیرضا عباسی و طره های سردر درون گلدان مرمرین در نوع خود بی نظیر هستند. کاشی کاری بقیه گنبد از طاق رومی هایی تشکیل شده که هریک شامل گل و بوته های زیبایی است که این گل و بوته ها در پارچه بافی هم به کار رفته است.

روشنایی این مسجد بسیار قابل توجه است، در اطراف گنبد به فواصل منظم پنجره های شانزده گانه معرق و مشبک در قطر گنبد تعبیه شده که به وسیله پنجره های گچ بری از داخل و خارج مسدود می شود و نور را از هر طرف که می تاباند جلوه ای خاص به نقاشی های سقف می دهد. معماری محراب اثر الهامی دارد و دارای حالت ویژه ای است که عبادت را به یاد می آورد.

این همه شکوه و جلال، هنر استاد حسین بنّای اصفهانی است، درون این محراب کتیبه ای وجود دارد که متن آن بدین شرح است: «عمل فقیر حقیر، محتاج به رحمت خدا محمدرضا ابن استاد حسین بنّای اصفهانی ۱۰۲۸)

ص:۵۹

در جلو مسجد حوض هشت گوش بسیار زیبایی وجود داشته که پیوسته لبریز از آب بوده و این حوض را در اواخر دوره قاجاریه خراب کردند.

مسجد وکیل « شیراز»

:

مسجد در نزدیکی باغ و عمارت موزه پارس ابنیه عمومی شهر شیراز از آثار معروف کریمخان زند که شامل مسجد و بازار و حمام و آب انبار است قرار دارد، مشتمل بر صحن وسیعی است که سر در اصلی آن در جانب شمال و شبستان آن بر جانب جنوب قرار دارد، ایوانی در پشت سر در و ایوان دیگری جلو شبستان واقع بوده حوضی طویل در وسط صحن و یک ردیف طاق های بسیار متناسب در شرق و غرب صحن ساخته اند. شبستان جنوبی دارای ۴۸ ستون سنگی یک پارچه عالی و منبر چهارده پله، که آن هم سنگ مرمر یک پارچه است، می باشد. تاریخ بنا سال ۱۱۸۷ه_ .ق.(۱۷۷۳م.)

تصور می رود تزیینات و کاشی کاری آن در عهد کریمخان زند پایان یافته باشد؛ بدین جهت کتیبه های کاشی در ایوان ها و قسمت مختلف به نام فتحعلی شاه و ناصرالدین شاه و حکمرانان و شخصیت های دیگر با ذکر سال تاریخ متعدد به چشم می خورد. کتیبه محراب اصلی آن مورخ ۱۲۴۴ می باشد. کاشی کاری های محراب را هم تعمیر نموده اند شبستانی هم در جانب مشرق وجود دارد.(۱)

مسجد کبود تبریز، فیروزه اسلام

:

بنای تاریخی مذهبی مسجد کبود از آثار ارزش مند دوره قراقویونلو می باشد که به دستور جهان شاه که شهر تبریز را پایتخت خود قرار داده بود و به سرکاری عزالدین قاپوچی بنا گردیده و با

۱- ۱ . فرهنگ معین، محمد معین، اعلام، (تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، ج ۶، ص ۱۹۷۴.

استناد به کتیبه برجسته سر درب به سال ۸۷۰ هـ.ق ساختمان آن به اتمام رسیده است.

سلطنت جهان شاه از سال ۸۳۹ هـ.ق آغاز و تا ۸۷۲ هـ.ق ادامه داشت که وی به دست اوزون حسن از طایفه آق قویونلو کشته شد و بساط اقتدار حکومتی وی که از آسیای صغیر تا خلیج فارس و هرات و ماوراءالنّهر گسترده شده بود برچیده شد. بنای اصلی در مقام مسجد مقبره، دارای صحن وسیعی بوده که در آن مجموعه ای از ساختمان ها از جمله مدرسه و حمام و خانقاه و کتابخانه و... ساخته شده بود که متأسفانه آثاری از آن ها به جا نمانده است.

خصوصیت بارز و شهرت وافر مسجد کبود با معماری ویژه تلفیقی و اعجاب انگیز آن بیشتر به خاطر کاشی کاری معرق و تلفیق آجر و کاشی، اجرای نقوش پرکار و در حد اعجاز آن می باشد، که زینت بخش سطوح داخلی و خارجی بنا بوده است. در متن کتیبه برجسته سر درب باشکوه و پر نقش و نگار آن، عمارت مظفریه و نیز نام نعمت الله بن محمد البواب، خطاط و احتمالاً طراح نقوش که از هنرمندان برجسته خوش نویسی آذربایجان بوده، درج شده است.

چنین تصور می شود که ساختمان مسجد کبود به مشابه یادمان از پیروزی های جهان شاه برپا گردیده است به طوری که در این خصوص می توان به سوره «فتح» که به صورت کامل و به شکل برجسته، زینت بخش دور تا دور بالای شبستان بزرگ می باشد اشاره نمود. نام جهان شاه در کتیبه بالای درب ورودی نقش بسته که قبلاً روکش طلایی داشته است.

مسجد کبود دارای دو مناره باریک و بلند در منتهی الیه شرق و غرب ضلع شمالی بوده است، در پشت درب ورودی به شبستان بزرگ، یک بیت شعر فارسی به خط ثلث نوشته شده بدین مضمون:

کـــردار بیـــار و گـــرد گفتـار مگـرد

چون کرده شود، کار بگوید که، که کرد

شبستان بزرگ را از سه طرف رواق ها در بر گرفته و بر بالای آن گنبد دو پوشی به قطر تقریبی ۱۷ متر قرارگرفته است. شبستان کوچک که در حکم مکانی خصوصی و مقبره سلطنتی در نظر گرفته شده بود، در سمت جنوب بنا واقع شده و با قطعات سنگ مرمر ازاره بندی شده بود که آیات قرآنی به خط زیبای ثلث و به صورت برجسته زینت بخش قسمت فوقانی سنگ هاست.

کاشی کاری آن صرفاً به رنگ لاجوردی و عمدتاً از قطعات شش ضلعی کار شده بود و تمام سطح سقف آن زرنگار (نقاشی با آب طلا) و کف شبستان ها به احتمال قوی مرمرین بوده است. نقش و نگار نقاشی معرق مسجد شامل گره بندی های هندسی، گل و بوته اسلیمی و ختایی و کتیبه های مختلف که مجموعاً حکایت از زیبایی خارق العاده ای داشته است.

آرام گاه جهان شاه و نزدیکان وی در انتهای شبستان کوچک در داخل سرداب بوده است. زلزله مهیب سال ۱۱۹۳ ه_.ق باعث ویرانی شهر تبریز و کشته شدن عده زیادی از مردم آن گشته و از مسجد کبود بجز سر درب و چندین جرز پایه بر جا نمی گذارد و در فاصله بین سال های پس از زلزله تا شروع مرمت، درب ورودی اصلی و قطعات مرمرین و ... به تاراج میرود.

مسجد کبود در سال ۱۳۱۰ ه_.ش در فهرست آثار ملی به ثبت رسید و بیشترین مرمت آن تا سال ۱۳۴۳ انجام پذیرفته و در فاصله سال ۱۳۵۲-۵۴ بازسازی شد.

گنبدهای بالای شبستان ها به همت مرحوم اسماعیل دیباج و دفتر فنی حفاظت آثار باستانی و به دست توانای معمار شهیر و فقید آذربایجان، استاد رضا معماران جامه عمل پوشید. اینک کار محوطه

ص:۶۲

سازی و بازیافت نقش و نگار کتیبه های داخل مسجد در دست اجرا است.(۱)

مسجد سنگی ترک (بخش کندوان میانه)

:

مسجد سنگی (داش مسجد) از آثار مهم و تاریخی آذربایجان به شمار می آید. تمامی مسجد با دقت و ظرافت از سنگ تراش داده شده و کنده کاری ها و کتیبه هایی دارد که تاریخ تعمیر را می رساند. این مسجد بارها مورد مرمّت و تعمیر قرار گرفته است. یکی از ستون هایش بر اثر زلزله یا عوامل دیگر شکست پیدا کرده بوده که مجدداً بنا گردیده است. اخیراً برای جلوگیری از رطوبتی که در پای دیوارهای ساختمان مسجد بوده و بنا را مورد تهدید قرار می داد در اطراف دیوارها اقدام به کانال کشی نموده تا از پیشرفت رطوبت جلوگیری شود.

بر در و دیوار سنگی این مسجد دو تاریخ مشاهده می شود یکی سال ۱۰۱۶ هجری قمری دوران شاه عباس صفوی و دیگری سال ۱۲۸۲ هجری قمری دوران ناصرالدین شاه قاجار که به زبان های فارسی و عربی نوشته شده است.

کتیبه ای که در سنگ های وسط دو پنجره قرار داده شده بیان گر تاریخ تعمیر مسجد است و در روی آن عبارت عربی (سنه الف و سته عشراً ۱۰۱۶) نوشته شده است. محراب مسجد سنگی یک پارچه تراشیده شده و دارای کنده کاری های بسیار جالب و زیبا است.

ساختمان مسجد در دو مرحله بنا شده یکی قسمت اصلی ساختمان که از سنگ بنا شده در مرحله دوم، شبستان مسجد با آجر بر روی سنگ های قسمت اول ساختمان بنا شده و داخل مسجد نیز از دو قسمت تشکیل شده که قسمت وسیع و مهم آن محل اجتماع مردم

ص:۶۳

۱- ۱ . اداره کل میراث فرهنگی آذربایجان شرقی، منصور اغنمی.

است و قسمت دوم کوچک تر از خود مسجد است و دارای محراب بسیار زیبایی است که اطراف آن کنده کاری های جالبی شده است.

به گفته راهنمای مسجد و اهالی، قسمت دوم مسجد احتمالاً محل اجتماع صوفیان و عارفان بوده و به « صوفی لر یری » معروف است یعنی محل اجتماع صوفی ها.

در حال حاضر دسته های عزاداری در این قسمت مسجد تعویض لباس کرده سیاه پوش می شوند و در قسمت اول مسجد که محل اجتماع عموم است عزاداری می نمایند.

در قسمت جنوب غربی مسجد، مقبره ای است که به اعتقاد اهالی، قبر بانی یا معمار مسجد می باشد.(۱)

بقعه امام زاده اسماعیل و مسجد جامع میانه

:

بقعه امام زاده اسماعیل که به نام مقبره کمال الدین شهرت دارد، در جنوب مسجد جامع میانه واقع و متصل به آن می باشد. دیوارهای این بنا با آجر ساخته شده و گنبد بزرگی دارد که سطح خارجی آن با کاشی های فیروزه ای رنگ پوشیده شده است.

وسعت داخلی بقعه در حدودسی متر مربع و ارتفاع آن تا پای گنبد چهار و نیم متر و بلندی خود گنبد تقریباً شش متر است. در قسمت دیوار شمال بقعه دری به مسجد جامع باز می شود که بالای آن گنبد کتیبه سنگی موجود و عبارت زیر روی آن کنده کاری شده است: «الله، محمّد، علی، هذه روضه سید الشّهداء کمال الدّین ابن سیّد محمّد

بن امام جعفر صادق در تاریخ سنه ۹۲۳ ظهور شد ساعی و بانی را فاتحه خوانید».

از بقعه ای که مشخصات آن ذکر شد فعلاًـ اثری باقی نمانده و تجدید بنا شده است تمامی ساختمان بقعه نو سازی شده و اطراف

۱- ۱ . سید رحیم طاهری؛ جغرافیای شهرستان میانه، ص ۱۹۰ چاپ سپید، ۱۳۶۴.

آن رواق ها و حجره ها با کیفیت عالی و کاشی کاری های زیبا با دو مناره و یک گنبد کوچک نیز احداث گردیده است.

مناره اصلی و قدیمی که در صحن بقعه با آجر بنا شده و از نظر استحکام و زیبایی قابل توجه می باشد به ارتفاع ۱۳ متر و تاریخ ساخت آن در روی کتیبه ای که به صورت شعر روی سنگی نوشته شده ودر پای مناره نصب شده است. (مشهدی بایرامعلی ابن عوض، سنه ۱۲۵۸ هجری قمری)

این مناره دارای دو کتیبه سنگی است یکی در بالای در که در راه پله داخل مناره قرار دارد وکتیبه دیگر ی که نمای آن از داخل صحن معلوم نیست و باید از سمت کوچه آن را مشاهده کرد که البته با نوسازی اخیر قسمتی از کتیبه به روشنی قابل مشاهده نیست.(۱)

ص:۶۵

۱- ۱ . سید رحیم طاهری؛ جغرافیای شهرستان میانه، ص ۱۹۰ چاپ سپید، ۱۳۶۴.

فصل چهارم: دانستنی ها

اشاره

ص:۶۷

دانستنی‌ها

احیا: شب زنده داری، مراسم مخصوص شب های قدر، که در مساجد جمع می شوند و تا نیمه های شب به خواندن دعا و عزاداری مشغول می شوند.

اذان: شعار اسلام، ندای توحید و یگانه پرستی و شعاری است که پایه اعتقاد و جهت عمل به آن است. اذان وسیله آماده شدن برای نماز است. اذان با لفظ مقدس الله شروع و با لفظ مقدس الله پایان می یابد. اذان وسیله توجه و بیداری غافلان از وقت نماز است.

اعتکاف: اعتکاف در اصل به معنی محبوس ماندن و مدتی طولانی در کنار چیزی بودن است. و در اصطلاح شرع توقف در مساجد برای عبادت می باشد که حداقل آن سه روز است و شرط آن روزه داشتن و ترک بعضی از لذایذ است. این عبادت اثر عمیقی در تصفیه روح و توجه مخصوص به پروردگار دارد و آداب و شرایط آن در کتب فقهی ذکر شده است.(۱)

ایوان: بخش سقف‌دار از ساختمان که جلو آن باز است و در و پنجره ندارد و مشرف به حیاط است.

حجره: خانه، اتاق، غرفه. در مساجد بزرگ و مدارس مذهبی برای سکونت طلاب ودانشجویان، اتاق های کوچک و بزرگ سازند. جمع حجرات.

دارالمساجد: پرمسجدترین کشور جهان بنگلادش است. در شهر داکار پایتخت این کشور که حدود هشت میلیون نفر جمعیت دارد

۱- ۱ . تفسیر نمونه، ناصر، مکارم شیرازی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵)، ج ۱، ص ۶۵۳.

هزاران مسجد کوچک و بزرگ وجود دارد و به همین علت این شهر را دارالمساجد نامیده اند.

شبستان: قسمتی از مسجدهای بزرگ که دارای سقف است.

صحن: میان سرا و ساحت آن. حیاط بزرگ مسجدها و حرم بزرگان دین که اکثراً نماز جماعت و جمعه برگزار می شود.

غبار روبی: مراسمی است که هر سال یک یا دو بار در کعبه و قبور مطهر امامان و مساجد انجام می گیرد که با گلاب و پارچه های تمیز آن مکان ها را شستشو داده غبار از آن ها بر می گیرند.

قبله: جهت ما به سوی خدا است، قبله مشترک بین مسلمین نشانه وحدت و یک پارچگی در عالم اسلام است، بیان گر هدف واحد و بازدارنده از تفرقه و تک روی است.

گلدسته: گلدسته از نشانه های مسجد و اسلام است. در کنار گنبد مساجد دو مناره یا گلدسته به صورت زیبا و با کاشی ها و نقش های متنوع ساخته می شود.

گنبد: یکی دیگر از نشانه های مسجد و اسلام، گنبد است. سقف بزرگ کروی شکل بر بالای مسجد به صورت زیبا با کاشی ها و نقش های زیبا تزیین می شود.

مأذنه: جایی که اذان گویند.

محراب: جای ایستادن پیش نماز را محراب گویند. محراب در لغت یعنی محل حرب و جنگ. چون برای جنگ با دشمنان خدا در مسجد سازمان دهی می کردند و از آن جا به سوی میدان نبرد حرکت می کردند. و همچنین جنگ با شیطان و هوای نفس را نیز شامل می شود.

ص:۷۰

مسجد: جای سجده، محلی که مسلمانان در آن نماز می گزارند. طبق روایات بهترین مکان برای نماز مسجد است. مسجد خانه خدا و مرکز عبادت و مایه هدایت انسان است.

مسجد جامع: مسجد بزرگی در هر شهر که روزهای جمعه در آن نماز جمعه برگزار می شود. مسجد جمعه یا مسجد آدینه نیز می گویند.

مَطهَره: جای طهارت، وضو خانه

معبد: پرستش گاه، محل عبادت، اعم از مسجد، کلیسا، و... .

مقصوره: حصار یا جدار مشبک از چوب یا فلز که منبر و عبادت گاه را در بر می گیرد.

مناره: محل نور، ستونی مرتفع که از آجر یا سنگ درست می کنند و بر بالای آن اذان می گویند. برجی که شکل آن در هر کشور تفاوت می کند در بالا به بالکن مانندی ختم می شود.

منبر: کرسی دارای یک یا چند پله که خطیب یا واعظ بر بالای آن نشیند و خطبه خواند یا وعظ نماید. جمع منابر.

در آغاز به صورت صندلی بوده است که بر روی سکویی قرار داشته و پیامبر اسلام به خاطر آن که انبوه پیروانش بتوانند او را ببینند و گفته هایش را بشنوند برای اولین بار در مدینه از آن استفاده نموده است.

نماز: به معنای دعا، رحمت، سلام و درود است.

صلوه: کلمه عربی از ریشه «صله» به معنای پیوند و رابطه است. با انجام این کار، انسان با آفریدگار توانای خود، پیوند و ارتباط پیدا می کند.

در قرآن بیش از ۹۰ بار با عبارات مختلف و مفاهیم گوناگون ذکر شده است. نماز رکن اصلی دین است و باید اصلی ترین جایگاه را در زندگی مردم داشته باشد.

نمازخانه ادارات و مدارس: یکی از کارهای با ارزش در جامعه اسلامی اختصاص دادن مکان هایی در مدارس و ادارات برای اقامه نماز است که دانش آموزان و کارمندان در صف های واحد به راز و نیاز با خدای خود می پردازند.

مساجد بین راه: از جمله اقدامات مهم و ارزنده ای که در کشور انجام گرفته است، بناهای زیبایی که محل امن و راز و نیاز بندگان با خداست و زینت بخش جاده های بین شهری است. ولی باید مسئولین از این مکان های پاک مراقبت دایمی به عمل آورند تا عده ای سودجو و منحرف برای استفاده نادرست از این مکان ها به اهداف خود نرسند و این مکان ها را آلوده نسازند .

ص:۷۲

فصل پنجم : نکته‌ها، توصیه‌ها و پیشنهادها

اشاره

ص:۷۳

آباد کنندگان مساجد

:

عمران و آبادی مساجد در صلاحیت همه کس نیست.

در روایات داریم که: از آدم های نااهل در ساختن مسجد پول نگیرید.

« لا تَعُنهُم و لَو عَلَی بِنَاءِ مَسجِدٍ».

قرآن می فرماید: مشرکان حق آباد کردن مساجد خدا را ندارند.

مَا کَانَ لِلمُشرِکِینَ اَن یَعمُرُوا مَسَاجِدَ اللّهِ.(۱)

این‌ها به‌خاطر نداشتن ایمان، اعمالشان نابود می شود و برباد می رود.

قرآن می فرماید: منافقان نمی توانند مسجد بسازند:

وَالّذِینَ اتَّخَذُوا مَسجِداً ضِرَاراً.(۲)

هدف منافقان از ساختن مسجد، ضرر زدن به اسلام بود به همین علت پیامبر اسلام با یک عده در حالی که دستشان بیل و کلنگ بود رفتند و مسجد ضرار را ویران کردند، پیامبر اسلام آن جا را آتش زد و گفت بروید و زباله هایتان را در آن جا بریزید.

قرآن می فرماید: «مساجد الهی را تنها کسی آباد می کند که ایمان به خدا و روز قیامت آورده و نماز را بر پا دارد و زکات را بپردازد و از چیزی جز خدا نترسد».(۳)

۱- ۱ . توبه، آیه ۱۷.

۲- ۲ . توبه، آیه ۱۰۷.

۳- ۳ . توبه، آیه ۱۸.

هیأت امنا و خادمان مساجد

:

باید با تقوی باشند و مسجد را بر اساس تقوی بسازند:

لَمَسجِدٌ اُسِّسَ عَلَی التَّقوَی.

توجه داشته باشند که افرادی مانند زکریا، مریم، ابراهیم و اسماعیل خادم مسجد بودند. پول دار و مشهور و صاحب مقام بودن ولی بی تقوی بودن در شأن خادم مسجد بودن نیست.

- پیر و مریض نباشند.
- سیگاری و معتاد نباشند.
- با سواد و بافرهنگ باشند.
- قصه گوی محله خود و معتمد مردم و معلم قرآن باشند.
- با مردم مهربان باشند و مدارا کنند.
- مشکلات مسجد را با مشورت با دیگران حل کنند و تک روی ننمایند.
- برای گفتن اذان، مؤذّن خوش صدا انتخاب کنند.
- قرآن خوان مجالس ترحیم نیز باید خوش صدا و قاری قرآن باشد.

کاربردهای فرهنگی و معنوی مساجد

:

3 مسجد باید بهترین مکان برای تعلیم و تربیت باشد. هیأت امنا و نمازگزاران می توانند با برخورد شایسته و رفتار پسندیده، نوجوانان و جوانان را به مساجد جذب کنند و با عملشان به آن ها درس زندگی دهند.

3 اهداف اصلی را در اجتماعات نباید فراموش کرد. نیش زدن و پز دادن و طرد دیگران در شأن یک نماز گزار واقعی نیست.

امر به معروف و نهی از منکر با شرایط خودش، هم فکری و هم سویی نمازگزاران در خانه خدا، ترک کینه ها و اختلافات و ایجاد وحدت از مهم ترین مسایل است.

3 مسجد باید کانونی برای فعال ترین قشرهای اجتماع یعنی جوانان با ایمان باشد نه این که محل تجمع عده ای وامانده و از کار افتاده و افراد بیکاره و بی حال و خواب آلوده و ریاکار باشد.

3 مسجد باید کانونی برای هرگونه حرکت و جنبش سازنده اسلامی در زمینه آگاهی و بیداری مردم باشد.

3 جای کتابخانه در مساجد واقعاً خالی است. باید در هر مسجدی کتابخانه ای ایجاد کرد و در این راه صرف هزینه نمود و نوجوانان را از این طریق به مسجد و کتاب خوانی تشویق نمود.

3 ایجاد مسابقات فرهنگی در هر مسجد به مناسبتی یکی از راه های جذب و تشویق است.

3 مساجد فقط برای مجالس ترحیم و ختم و عزاداری برپا نشده اند.

3 بهترین محل برای زنده نگه داشتن سنت های حسنه مساجد هستند. در صورت امکان مراسم احیا،جشن های تکلیف، مراسم دعا، مراسم مذهبی از جمله جشن های میلاد معصومین و مراسم عقد ازدواج با تزیین مسجد (که از نظر روانی یکی از بهترین راه ها برای جذب کودکان و نوجوانان به مسجد است.) در مساجد برپا شود . همان طور که کعبه برای زن حامله (تولد علی) شکافته شد مسجد هم می تواند جای عقد باشد.

3 مراسم نام گذاری نوزادان، افطاری دادن، آشتی دادن بین بعضی خانواده ها، ایجاد سنت های حسنه در مساجد برپا شود (باید نظافت مساجد حفظ شود).

3 مربیان و معلمان هر ماه برنامه ای ترتیب دهند تا همراه با دانش آموزان برای تمیز کردن خانه های خدا و غبارروبی به مساجد بروند تا از این طریق، دانش آموزان با محیط مسجد بیشتر آشنا شوند.

ص:۷۷

3 بزرگ‌ترها کوچک‌ترها(۱) را به مسجد ببرند ولی توجه به رفتارشان با آن ها نیز بکنند که آن ها را از مسجد رفتن دل‌سرد نکنند.

«فرزندان را از سنین پنج یا شش سالگی با خود به مسجد ببرید تا انجام مراسم مذهبی را توسط مردم ببینند و سعی کنید که در این برنامه ریزی، کودکان خسته نشوند و از این کار احساس نفرت نکنند».

3 «مساجد را پرکنید که مساجد سنگرند و محراب یعنی جایی که حرب (جنگ و مبارزه) از آن جا آغاز شود.

شیطان ها از مساجد و نماز می ترسند، آن ها می خواهند از نماز جلوگیری کنند و بعد از خالی کردن سنگرها، حمله کنند».(۲)

3 کلاس های آموزش قرآن و احکام و جلسات تفسیر قرآن بهترین مکانش مسجد است. همان طورکه پایگاه حکومتی اسلام درزمان پیامبر از مسجد شروع شد و آموزش و تفسیر قرآن نیز برپا بود.

3 ادارات و نهادها، مراسم میلاد و جشن های مذهبی را به جای برگزار کردن در سالن ها و سینماها و صرف هزینه های گزاف برای کرایه سالن ، در مساجد برگزار نمایند.

3 مساجد باید به کانون های ارتقای سطح فرهنگ جامعه تبدیل شوند مثلاً با تأسیس بنیاد خیریه، بخش فرهنگی، کتاب خانه، واحد مشاوره برای جذب نوجوانان و جوانان با برنامه ریزی منظم و دعوت از والدین.

3 مساجد ایران باید شایسته جمهوری اسلامی ایران باشد لذا بخش عمده ای از اعتبارات مالی و فرهنگی مساجد را بیش از پیش، دولت باید متعهد شود.

ادب حضور در مساجد

:

3 صدای مؤذن را لبیک بگوییم.

۱- ۱ . بچه کوچک ترهایی که ادرار می کنند آن ها را نبرید.

۲- ۲ . صحیفه نور، (تهران، سازمان مدارک انقلاب اسلامی، ۱۳۷۰)، ج ۱۲، ص ۱۴۸-۱۴۹.

3 امام جماعت را تنها نگذاریم.

3 به کسانی که وارد مسجد می شوند احترام بگذاریم.

3 احترام مسجد را نگه داریم.

3 از فریاد کشیدن و سر و صدای زیاد باید خودداری کنیم.

3 در محوطه مساجد نباید شوخی های بی مورد کنیم.

3 داخل مسجد سیگار نکشیم. فضای مسجد باید از همه آلودگی ها محفوظ بماند.

3 از کارهای دنیایی صحبت نکنیم.

3 هیچ کس حق ندارد در مسجد پز بدهد.

3 احترام و شخصیت افراد را باید حفظ کرد. اگر کسی به بچه ای بگوید برو آن طرف بنشین و در جای او بنشیند آن مکان غصبی است.

3 هر کس در هر جای مسجد نشست هیچ کس حق ندارد او را از جای خود بلند کند.

3 کسی که در مسجد برای نماز خواندن جا گرفته و مهر گذاشته (مثلاً برای وضو گرفتن رفته) دیگری نمی تواند در جای او بنشیند.

3 هنگام سخنرانی و یا خطبه های نماز جمعه، بهتر است از حرف زدن با یکدیگر خودداری کرد.

3 خانم های محترم باید آداب مسجد را رعایت کنند و سرجا و محل نشستن با همدیگر بگو و مگو و مشاجره ننمایند.

3 از غیبت کردن و عیب جویی دیگران در مسجد باید خودداری کرد.

بهداشت نمازگزار

:

نمازگزار باید قبل از ورود به مسجد به موارد زیر توجه کند:

3 پای او باید پاکیزه و جورابش تمیز باشد و هیچ گونه بوی ناراحت کننده از پا و بدن او به مشام نرسد.

3 چون خداوند از آلودگی و ناپاکی بنده اش متنفر است نمازگزار باید همیشه بدن خود را از بوی ناخوشایند پاک سازد.

3 نمازگزار نباید در محیط مسجد سیگار بکشد.

3 نمازگزار نباید بعد از مصرف تره و سیر و پیاز خام به مسجد بیاید.

بهداشت مسجد

3 داخل مسجد را هفته ای یک بار گلاب پاشی کنید تا همیشه خوش بو باشد و در نظافت و پاک نگه داشتن مسجد بکوشید. (پیامبر اسلام)(۱)

3 نظافت مسجد وحفظ اموربهداشتی مساجد تکلیف همه مسلمانان است.

3 در محوطه مسجد نباید آب دهان انداخت.

3 هسته خرما را زمین نباید ریخت آن ها که در مسجد چنین احسان هایی می دهند فکر هسته آن را نیز باید بکنند.

3 چای را در لیوان های یک بار مصرف (بی ضرر) به مردم بدهند و بعد از مصرف دور بیندازند.

3 بهتر است وضوخانه مسجد را بیرون از مسجد بسازند برای این که کسی با کفش آلوده داخل مسجد نشود.

3 هر روز باید یک بار وضوخانه ها را ضد عفونی کرد و تهویه هوای مناسب در آن مکان قرار داد.

3 باید صابون وضوخانه ها را افراد خیّر تأمین کنند.

3 رعایت بهداشت دست شویی ها و توالت کاملاً ضروری است.

3 قند را باید در قندان های درب دار قرار داد.

3 ظرف زباله باید بهداشتی باشد و به طور مرتب جمع آوری و تخلیه شود.

۱- ۱ . جامع احادیث الشیعه، معزی ملایری، شیخ اسماعیل، ج ۴، ص ۴۹۶.

3 مُهر مساجد باید همیشه تمیز باشد. گاهی نیز باید آن ها را با سوهان تمیز کرد . گاهی نیز تعویض نمود .

3 جای مخصوص تیمم با خاک تمیز و مناسب تهیه شود.

3 هر چند وقت یک بار اهالی محل باید جمع شده و مراسم غبارروبی را انجام دهند تا مساجد که خانه خدا هستند همیشه تمیز و بهداشتی بمانند.

در هر حال باید موارد زیر را مورد نظر قرار داد:

بهداشت آبدار خانه، کفش داری، وضوخانه، فرش و کف پوش ها، پذیرایی (لیوان، استکان، خوردنی ها، نوشیدنی ها، ظروف آن ها و...)، توجه به نور، تهویه و گرما و سرمای مسجد، چادر های مشترک خانم ها و...

اهتمام به نظافت و پاکیزگی مساجد

:

گرد آمدن عده ای با وضعیت جسمانی و سلامت متفاوت نیاز به توجه بیشتر در امر سلامت را طلب می کند. همه مردم دوست دارند برای نیایش و عبادت، پا به محیطی بگذارند که در آن آرامش برقرار بوده محیطی پاک، معطر و خوشبو باشد.

در عین حال بحثی که در بهداشت مسجد اهمیت دارد، این است که جوانان امروز ما به زیبایی خود و مکانی که در آن زندگی می کنند اهمیت می دهند، بنابراین باید محیطی که در آن عبادت می کنند نیز از هر مکانی تمیزتر باشد.

از این جهت نیز متولیان در امور مساجد باید کارهای مربوط به مسجد را طوری برنامه ریزی کنند که مساجد ما آماده پذیرایی از این قشر باشند، چرا که آنان آینده سازان جامعه محسوب می شوند.

هیچ آیینی به اندازه دین اسلام به تمیزی و زیبایی مسجد تاکید نکرده است در صدر اسلام نیز این وظیفه به عهده پیامبر گرامی اسلام نهاده شده بود تا خانه خدا را معطّر کند.

ص:۸۱

روایت معتبری در زمینه اهمیت پاک سازی مساجد، استحباب جارو کردن مسجد، خوشبوسازی فضای مسجد با استفاده از بخور، کندر، عود هندی، گلاب، مشک و... وجود دارد. هم چنین روشن کردن فضا و تأمین نور کافی در مساجد توصیه شده و از هر اقدامی که موجب آلودگی صوتی در مساجد شود، دستور پرهیز داده شده است.

وقتی صحبت از بهداشت مسجد می شود، بهداشت وضو خانه ها اولین نکته ای است که به ذهن می آید؛ هرچند در دستورات اسلامی توصیه شده افراد قبل از ورود به مسجد در خانه یا جای دیگر خود را پاکیزه کنند و وضو بگیرند، اما در هر حال وضوخانه و سرویس بهداشتی باید در هر مسجدی وجود داشته باشد.

نظافت دایمی و مرتب دستشویی ها و وجود صابون مایع در دستشویی از نکاتی است که باید به آن توجه شود. تهویه مناسب یکی از نکات بسیار مهم است که گاهی از آن غفلت می شود.

هم چنین نظافت همیشگی و شستشوی گاه به گاه فرش ها، استفاده از مواد ضدعفونی مناسب برای شستشوی گاه به گاه صحن ها و وجود کفش کن مناسب یا کیسه های نایلون برای قرار دادن کفش نمازگزاران از مواردی است که در مساجد باید به آن ها توجه شود.

تأمین آب آشامیدنی سالم و بهداشتی، رعایت بهداشت پذیرایی از قبیل سالم و پاکیزه بودن قند، قندان، استکان و دیگر ظروف و رعایت بهداشت فضای آشپزخانه و آبدارخانه از مهم ترین مواردی است که باید در آبدارخانه مساجد مورد توجه قرار گیرد.

خادمان سلامت

انجام هر کاری اگر متولی مشخصی داشته باشد بهتر صورت می گیرد بخصوص اگر این متولی آموزش لازم را نیز در کار خود دیده باشد. بهداشت مساجد نیز از این امر مستثنا نیست. تا زمانی که

فردی مسئول تأمین سلامت نشود بهداشت محیط مساجد امکان پذیر نیست.

از سوی دیگر، متولیان مساجد نیز باید انسان هایی آراسته و پاکیزه باشند تا انجام نظافت توسط آن ها مورد قبول باشد و حاضران به بهداشت مسجدها اعتقاد داشته باشند.

ازاین رو بود که از سال گذشته با مشارکت شهرداری تهران طرح تعیین خادمان سلامت در مساجد آغاز شد. این طرح با اهداف حفظ و ارتقای سطح بهداشت مساجد و نمازگزاران، ارائه خدمات در امور پیش گیری و آموزش و درمان به مردم جامعه بر اساس سیاست های بهداشتی جامعه در مکان هایی علاوه بر اماکن درمانی شناخته شده، صورت می گیرد.

وظایف خادمان سلامت مساجد نظارت بر وضعیت بهداشتی سیستم تهویه، سرویس بهداشتی آب آشامیدنی، ایمنی، سیستم اطفای حریق و در و پنجره مسجد، فاضلاب، نظارت بر وسایل مصرفی و داخلی از جمله جانماز و مهر،کتابخانه،کفش داری ها و فرش ها، نظارت بربهداشت آبدارخانه ها و مکان های پخت غذا، نظارت برسلامت خادمان مساجد، برگزاری کارگاه های آموزشی برای نمازگزاران و هماهنگی با ائمه مساجد و هیأت های امنا در امور بهداشتی، ارائه خدمات بهداشتی به مردم و اجرای دستورالعمل های اعلام شده و ارائه پیشنهادهای لازم به شهرداری و مرکز امور رسیدگی به مساجد برای ارتقای سطح سلامت مسجد و محله است.

پایگاه سلامت

مساجد علاوه بر نقش سنتی خود همواره به عنوان پایگاهی اجتماعی نیز مورد استفاده قرار گرفته است. در بهداشت و درمان نیز مساجد می توانند پایگاه بسیار خوبی برای آموزش و ترویج سلامت باشند.

ص:۸۳

سلامت یار مسجد، طرحی است که به این منظور طراحی شده است. سلامت یاران مساجد متشکل از اعضای هیأت امنا، مراجعان به مسجد و خادمان سلامت مساجد است. این اعضا دوره های آموزشی بهداشت و سلامت را فرا می گیرند و در مسجد محله خود به افراد دیگر آموزش می دهند.

سلامت یاران مساجد با مشارکت فعال خود آموزش های بهداشتی لازم را فرا می گیرند و از طریق مساجد به افراد درسطح منطقه آموزش می دهند.

برای تمام فصول

متأسفانه امروز شاهد هستیم برخی مساجد از این موضوع غفلت کرده و کمتر پاکیزگی مساجد را مورد توجه قرار می دهند. اگر هم توجهی باشد به ظاهر است، به عنوان مثال فرش های مساجد ممکن است حتی سال ها شسته نشوند که این مسأله برای حاضران در مساجد خوشایند نیست، برای آن ها که انتظار می رود این فضا زیباترین و تمیزترین مکان باشد، دل زدگی ایجاد می کند.

هر سال، دهه آخر شعبان به عنوان دهه بهداشت و نکوداشت مساجد مورد توجه قرار می گیرد و طی آن به نظافت و پاکیزگی مساجد پرداخته می شود تا مؤمنان در مکانی آراسته به ضیافت الهی رمضان قدم بگذارند.

بی تردید بهداشت مساجد به هیچ وجه نباید منحصر به دهه آخر شعبان باشد. وجود دهه بهداشت مساجد به این معنا نیست که فعالان این حوزه، تنها در این مقطع زمانی خاص به امر نظافت پرداخته، بقیه سال را بی اعتنا به این ضرورت برخاسته از ایمان باشند.

در تمام ایام سال بهداشت مساجد و نظافت بخش های مختلف این پایگاه های معنوی و انسان ساز باید مورد توجه بوده و این اماکن

همواره از فضایی پاکیزه، شایسته و دل چسب برای حضور پرشور برخوردار باشند(۱).

نکات ضروری

:

3 سفارش شده است جاهای مقدس را برای ساختن مسجد انتخاب کنید مثلاً در کنار امام زاده ها و مزار شهیدان.

3 در شهرسازی ها قبل از ساختن خانه های مسکونی اوّل باید مسجد بسازند سپس خانه ها. همان طور که خداوند می فرماید: «نخستین خانه ای که برای مردم (و نیایش خداوند) قرار داده شد در سرزمین مکه است که پربرکت و مایه هدایت جهانیان است».(۲)

3 خانه ها هم باید جهت دار باشد، پس از ساختن مسجد خانه ها را بسازید: وَ اجعَلوُا بُیُوتَکُم قِبلَةً وَ اَقِیمُواالصَّلَوةَ خانه هایتان را به سوی قبله بسازید و نماز را برپا دارید».(۳)

3 در ساختن مسجد، مناره های بلند نباید ساخت.

3 هیأت امنا و گردانندگان مساجد نباید اجازه دهند بلندگوهای گوش خراش مساجد همسایه ها را اذیت کند و سبب بدبینی به این مکان مقدس نشوند و بدانند که اگر مریضی در همسایگی مسجد اذیت شود کاری خلاف شرع می کنند.

3 هیأت امنا و سازندگان مساجد همان طور که به آسایش و راحتی آقایان در مساجد از جمله فرش و وسایل گرم کننده و خنک کننده اهمّیّت می دهند به محل نمازخانه خانم ها نیز به همان مقدار اهمّیّت دهند. تا وسایل راحتی آنان نیز فراهم شود. همه چیز حق آقایان نیست خانم ها نیز در این امور با آنان مساوی هستند.

۱- ۱. دلارام شجاعی باغینی

۲- ۲ . آل عمران، آیه ۹۶.

۳- ۳ . یونس، آیه ۸۷.

فصل ششم : نماز جمعه ، نقش و اهمّیت آن

اشاره

ص:۸۷

نماز جمعه

:

در مراسم هفتگی اجتماعی مسلمین، «نماز جمعه» جایگاه والایی دارد و نه تنها یک عبادت، بلکه مظهر وحدت مسلمین و شکوه و عظمت اسلام است و آگاهی پیروان قرآن را بالا می برد و «نمازعبادی، سیاسی» محسوب می گردد.

قرآن کریم، درباره نماز جمعه می فرماید:

یَا أَیُّهَاالَّذِینَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِیَ لِلصَّلَوهِ مِن یَومِ الجُمُعَهِ فَاسعَوا اِلَی ذِکرِاللّهِ وَ ذَرُواالبَیعَ: ای ایمان آورندگان! وقتی به نماز روز جمعه ندا داده می شود، به سوی یاد خدا بشتابید و دادوستد را رها کنید».(۱)

کیفیت نماز جمعه

:

نماز جمعه در عصر غیبت، واجب تخییری است و انسان می تواند نماز جمعه بخواند یا نماز ظهر.

نماز جمعه دو رکعت است و حتماً باید به صورت جماعت خوانده شود. پیش از نماز، دو خطبه واجب است که خطیب، در آن ها علاوه بر دعوت به تقوا، مسایل اجتماعی ــ سیاسی را هم باید مطرح کند.

وقت آن، از آغاز ظهر تا حدود یک ساعت پس از اذان است.

حداقل افرادی که با حضور آنان نماز جمعه تشکیل می شود، پنج نفر است.

۱- ۱ . جمعه، آیه ۹.

فاصله دو نماز جمعه، نباید کمتر از یک فرسخ باشد. گوش دادن به خطبه های نماز جمعه واجب است.

بهتر است که امام جمعه، در رکعت اوّل، پس از حمد، سوره جمعه را بخواند و در رکعت دوم، سوره ی منافقین را.

رسول خدا فرموده است: خداوند با سوره جمعه، مؤمنان را گرامی داشته است، از این رو، پیامبر به عنوان بشارت آنان، جمعه را سنّت کرده و به عنوان توبیخ منافقان، سوره منافقین را لازم ساخته است.(۱)

اهمّیت نماز جمعه

:

دراین زمینه، احادیث بسیاری نقل شده که در این جا مجال پرداختن به آن ها نیست.(۲)

رسول خدا نماز جمعه را «حج مساکین» دانسته(۳) و آن را موجب آمرزش گناهان شمرده است.(۴)

نماز جمعه، نمایش وحدت و قدرت مسلمانان و میعاد نمازگزاران مؤمن است.

رسول خدا در آغاز هجرت، وقتی به مدینه رسید، اولین نماز جمعه را برای مردم به پا داشت و این اجتماع شکوه مند و سازنده را پایه گذاری کرد.

این نماز، بعد سیاسی و حکومتی دارد. خطیب و امام جمعه، یا حاکم مسلمین است، یا کسی که از طرف رهبری، به این سمت منصوب شده است.

۱- ۱ . میزان الحکمه، ج ۵، ص ۴۲۶.

۲- ۲ . می توانید به منابع زیر مراجع کنید: بحارالانوار، ج ۸۹، ص ۱۲۲ ؛ وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱؛ من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۴۰۹؛ کنزالعمال، ج ۷، ص ۷۰۷ و ج ۸۹، ص ۱۹۹.

۳- ۳ . الجمعه حجّ المساکین (بحارالانوار، ج ۸۹، ص ۱۹۹).

۴- ۴ . وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، (دار الاحیا، بیروت، ۱۳۱۹)، ج ۵، ص ۳.

برکات و آثار سازنده تربیتی و اجتماعی این عبادت سیاسی بسیار است، که چند نمونه اشاره می شود:

۱. تقویت روحیّه اخوت و برادری

همه از هر جا در یک مجمع و مصلّی گرد می آیند و با رنگ ها و نژاد مختلف کنار هم می نشینند. آن چه در نماز جماعت بود، به مراتب بیشتر و قوی تر در نماز جمعه، این تجمّع هفتگی مسلمانان وجود دارد.

۲. تشکّل نیروهای اسلام

این عبادت، به نوعی مسلمانان را بر محور عبادت و نماز، تشکلّ و یک پارچگی می بخشد و مایه ترس دشمنان اسلام و خنثی شدن توطئه های تفرقه افکنانه و شایعه های آنان است.

۳. رشد فکری _ سیاسی مسلمانان

به مقتضای مطالب آگاهی بخشی که درخطبه های جمعه بیان می شود، مردم از مسایل سیاسی کشور خود و جهان با خبر می شوند و با آشنایی به وظایف اجتماعی خویش، در صحنه اجتماع حضور بیشتر می یابند.

۴. تقویت روحیّه جمعی

این نیز از آثار نماز جمعه است که قطره های پراکنده افراد انسانی را در یک اقیانوس، گرد می آورد و همه با ارتباط متقابل و شناسایی هم، روحیه اجتماعی پیدا می کنند و انزوا و فرد گرایی از بین می رود.

۵. مرکزیت بسیج مردم

سنگر نماز جمعه، بهترین جای دعوت مردم به بسیج شدن برای جهاد و دفاع و حلّ مشکلات اجتماعی و یاری رسانی به دیگران است. این قدرت عظیم مردمی که در نماز جمعه متجلّی می شود، همواره مورد توجّه بوده و در صدر اسلام نیز، رسول خدا و امیرالمؤمنین از مساجد و پس از خطبه ها، افراد را بسیج کرده و به جبهه های جهاد، می فرستادند و بسیاری آثار دیگر ...

همه توفیق‌ها از خدا است. جعفر شیخ الاسلامی

ص:۹۲

منابع و مآخذ

۱.ــ اعلام قرآن ــ؛ خزائلی دکتر محمد، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ چهارم، ۱۳۷۱ ش.

۲. ــبحارالانوار ــ؛ مجلسی، ملامحمدباقر، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ ق.

۳. ــتفسیر مجمع‌البیان ــ؛ شیخ طبرسی ابوعلی فضل بن حسن، تهران، ۱۳۷۳ ق (ده جلدی).

۴. ــتفسیر مفاتیح الغیب ــ؛ فخر رازی، قاهره، ۱۳۲۱ ق.

۵. ــتفسیر المنار ــ؛ محمد رشید رضا، قاهره، چاپ سوم ،۱۳۵۴ ق.

۶. ــتفسیر نمونه ــ؛ مکارم شیرازی ناصر، تهران، دارالکتب الاسلامیّه، ۱۳۶۵ .

۷. ــثواب‌الاعمال و عقاب‌الاعمال ــ؛ شیخ صدوق، ابوجعفر محمد بن موسی بن بابویه قمی.

۸. ــجامع احادیث الشّیعه ــ؛ معزی ملایری، شیخ اسماعیل.

۹. ــجغرافیای شهرستان میانه ــ؛ طاهری، سید رحیم ؛ میانه، چاپ سپید، ۱۳۶۴.

۱۰. ــخلوتگاه راز ــ (دیوان اشعار مذهبی)، حبیب الله چایچیان (حسان)، تهران، انتشارات جاویدان، چاپ ششم ۱۳۷۵.

۱۱. ــرساله توضیح المسائل، ــ امام خمینی؛ تهران،سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۷ش.

۱۲. ــصحیفه نور ــ؛ (مجموعه رهنمودهای امام خمینی)، تهران، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۰ش.

۱۳. ــالعروه الوثقی ــ؛سید محمدکاظم طباطبایی یزدی، مؤسسه اسماعیلیان.

۱۴. _فرهنگ فارسی معین_؛ محمد معین، تهران، انتشارات امیرکبیر، (شش جلدی)، چاپ هشتم، ۱۳۷۱ش.

۱۵. _المحجه___البیضاء فی احیاءالاحساء_؛ فیض کاشانی، به اهتمام سید محمد مشکوه، تهران، المکتبه الاسلامیه.

۱۶. _المعجم‌المفهرس لالفاظ‌القرآن‌الکریم_؛ محمد فؤاد عبدالباقی، تهران، انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۴ش.

۱۷. _النّجم‌الثّاقب_؛ حاج میرزا حسین طبرسی نوری، قم، انتشارات مسجد جمکران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ش.

۱۸. _نهج___ ___البلاغه_؛ سید رضی، ترجمه و شرح علینقی فیض الاسلام، ج ۱-۶، تهران، چاپ دوم، ۱۳۵۱ش.

۱۹. _نهج‌الفصاحه_؛ مجموعه کلمات قصار رسول اکرم ، ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران؛ انتشارات جاویدان، چاپ شانزدهم، ۱۳۶۰ش.

۲۰. _وسای___ل‌الشّیعه_؛ شی___خ ح___رّ عام___لی م___حمد بن ال___حسن، ب_یروت، دارالاحیاء التّراث العربی، چاپ چهارم، ۱۳۱۹ق.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹